

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Кредитні операції комерційних банків та напрями їх удосконалення»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Чернуш А. С.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	9
1.1. Економічна сутність та зміст кредитних операцій комерційного банку	9
1.2. Система показників оцінки ефективності кредитних операцій комерційного банку	14
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	22
2.1. Аналіз залучення ресурсів з ціллю забезпечення кредитних операцій комерційного банку	22
2.2. Оцінка кредитних операцій комерційного банку	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	47
3.1. Засоби оптимізації кредитних операцій комерційного банку	47
3.2. Шляхи мінімізації фінансових ризиків під час здійснення кредитних операцій комерційного банку	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми. В реаліях сучасної ринкової економіки кредит – це рушій розвитку виробництва, прогресу, розширення діяльності формування прибутку. Кредит для банківської установи – можливість забезпечення ефективної прибуткової діяльності. У складі активних операцій банку кредит займає значну частку. Сучасні кредитні продукти є мобільними, ефективними, часто розрахованими під індивідуального клієнта. Сфера банківського кредитування пов'язана безпосередньо з потребами економіки, а потреби економіки можуть розвиватись завдяки кредитним операціям банку.

Вважаємо, що кредит на сьогодні перебуває в центрі фінансової системи держави, обслуговуючи інтереси в межах моделі круговороту доходів та продуктів формуючи взаємовідносини між державою, НБУ, комерційними банками, виробництвом, освітою, наукою, здоров'ям, населенням.

Саме тому питання кредитних операцій надзвичайно важливе та актуальне не лише в розрізі банківської установи, в розрізі банківської системи в цілому, а й в межах економіки, світового господарства.

Питання стосовно кредитних операцій банку є об'єктом численних наукових досліджень. Так, це питання досліджували в межах своїх праць такі науковці як С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, І. В. Міщенко, С. В. Науменкова [1], І. М. Бурденко, Є. Є. Дмитрієв, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Серпенінова [59], О. В. Гасій, В. І. Клименко [5], Т. О. Журавльова, Ю. П. Макаренко, Л. Л. Турова, А. Ю. Сірко [58], Г. М. Забчук [14], М. І. Зверяков, Л. В. Жердецька [15], О. С. Іршак, І. Я. Лещук [17], В. В. Коваленко [19, 20]; В. М. Кремень, О. І. Кремень, Л. П. Гуляєва [19], В. М. Лачкова, Л. І. Лачкова, Шевчук І. Л. [26], Ю. О. Моїсєєв, Ю. П. Уралова [28], С. В. Мороз [30, 40], В. О. Мейш [30], А. А. Нечипоренко [34], І. І. Пасінович, В. О. Дмитрук [39], О. Л. Руда [52], Л. М. Сегеда [53], О. О. Стороженко, Т. Д. Грінченко, О. П. Шейко [54], С. Д. Смолінська, І. О. Самченкова [55], Ю. О. Швець,

О. Є. Горбачов [65]. Варто відзначити і те, що питання кредитних операцій є об'єктом законодавчого регулювання [16, 41-50, 61].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій, установ».

Мета і завдання дослідження. Метою означеного нами дослідження є окреслення сутності кредитних операцій комерційного банку, теоретико-методичних поглядів на процес оцінки кредитних операцій банку, розробка рекомендацій практичного характеру стосовно управління кредитними операціями комерційного банку, означення шляхів покращення даного управління в межах комерційного банку.

Поставлена мета кваліфікаційної роботи реалізується через вирішення завдань:

- уточнити фактори якості кредитних операцій банку;
- дослідити складові кредитного портфеля комерційного банку;
- узагальнити параметри впливу на кредитний портфель;
- уточнити фактори впливу на вартість кредитного портфелю;
- уточнити задачі управління кредитним портфелем;
- узагальнити етапи управління кредитним портфелем в межах комерційного банку;
- узагальнити показники оцінки кредитних операцій комерційного банку;
- оцінити стан діяльності комерційного банку;
- дослідити стан кредитних операцій банку;
- розробити пропозиції з приводу процесу вдосконалення управління кредитними операціями комерційного банку.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом процесу дослідження є управління кредитними операціями комерційного банку, що є базисом активних

операцій банку. Предметом проведеного дослідження виступають методичні аспекти стосовно оцінки кредитних операцій комерційного банку та дослідження стану управління ними.

Методи дослідження. Написання кваліфікаційної роботи відбувалось з використанням певних методів проведення дослідження: абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичного матеріалу; графічний метод, системність підходу – для оцінки кредитних операцій банку; методи зіставлення, порівняння, синтезу, аналізу – з ціллю оцінки кредитних операцій банку та стану управління ними. Підходи вертикального, горизонтального дослідження, програми Microsoft Word, Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження стали погляди економічної теорії, погляди науковців відносно кредитних операцій банку, кредитного портфеля, їх оцінки, управління кредитними операціями та покращенням управління ними. Окрім того активно використовувалась законодавча база за цією проблематикою.

Базою здійснення дослідження виступила фінансова звітність ХХХ.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. В кваліфікаційній роботі отримано результати теоретичного та практичного спрямування, а саме набули подальшого розвитку дослідження пов'язані з мінімізацією кредитного ризику.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці пропозицій підвищення ефективності управління кредитними операціями комерційного банку з використанням підходу імунізації балансу та показника гепу. Відгук з досліджуваної банківської установи підтверджує практичне значення отриманих результатів.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне дослідження, котре має наукове спрямування. Розробки і пропозиції дослідження авторські.

Апробація результатів дослідження. Позитивна оцінка стосовно дослідження та розробок, пропозицій була отримана під час оприлюднення на

конференціях, а саме: науково-практичній конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти, присвячена дню студента (2021 р.), науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик, (2022 р.), ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених (2022 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції (2022 р.).

Публікації. Результати проведеного дослідження опубліковані у вигляді матеріалів конференцій обсягом 0,37 др. арк. та статті у фаховому виданні обсягом 0,9 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 70 найменувань, містить 31 таблицю, 12 рисунків, 8 додатків. Основний зміст роботи викладено на 65 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність та зміст кредитних операцій комерційного банку

Комерційні банківські інституції – це інституції, котрі функціонують з ціллю максимізації прибутків власників та примноження їх капіталів. Вагому роль у складі прибутку відіграють кредитні операції.

Базисом здійснення кредитних операцій банку, які займають левову частку у складі активних операцій більшості комерційних банків, є депозитні ресурси. На шляху отримання прибутку від операцій з кредитування банк постійно балансує між прибутковістю та ризиком.

Вважаємо, що управління кредитними операціями банківської установи, що є комерційною повинно здійснюватися на базі принципів:

- дотримання доцільності та структурування кредитів банку;
- диверсифікація кредитних операцій;
- підтримка прибутковості відносно операцій кредитування;
- оцінка ризиковості кредитних операцій та достатності резервів стосовно їх здійснення [1, 2, 27].

Варто відзначити, що враховуючи категорію ризику кредитні операції мають поділ (рис. 1.1) [4, 6, 10, 11, 27].

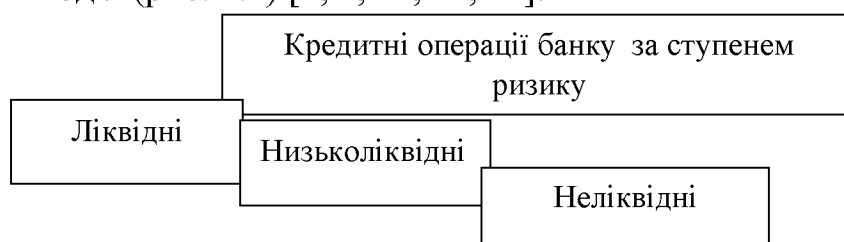

Рис. 1.1. Кредитні операції банку за ступенем ризику

Формуючи операції із кредитування банк повинен обов'язково здійснювати їх структурованість за категорією ризику, віддаючи перевагу ліквідним операціям з кредитування. З цією метою варто застосовувати підходи диверсифікації кредитних операцій банківської установи. Саме диверсифікація відносно операцій з кредитування забезпечить прибуток за різних обставин та мінімізує фінансові ризики банківської установи.

Проаналізуємо фактори, котрі визначають якість відносно операцій з кредитування (рис. 1.2) [12, 14, 15, 19, 27, 28, 35].

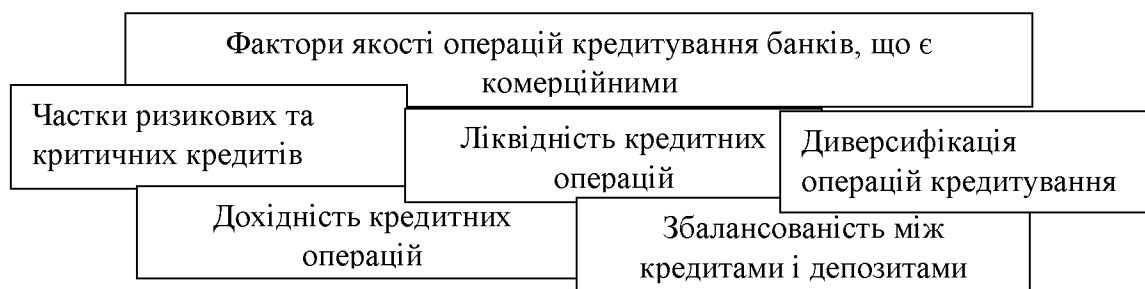

Рис. 1.2. Фактори якості операцій кредитування банків, що є комерційними

Варто акцентувати, що фактори якості операцій стосовно кредитування обов'язково повинні враховуватись банківською установою здійснюючи планування та управління в межах кредитних операцій банку.

Слід зазначити, що банківська установа повинна прагнути до зведення в мінімум частки ризикових кредитних операцій, забезпечення їх ліквідності та диверсифікованості, при цьому тримаючи баланс із прибутком банку. Варто також акцентувати на потребі у відповідності між кредитними і депозитними операціями стосовно клієнтів, строків, оскільки саме депозити, що є пасивами банку слугують базисом для інвестування коштів банку в кредитні операції з ціллю отримання доходів.

Прибутковість відносно кредитів банку генерує в собі здатність до формування прибутку за кредитними операціями. Згідно категорії прибутковості, вважаємо, що операції із кредитування варто поділити наступним чином (рис. 1.3) [20, 21, 23, 58, 59].

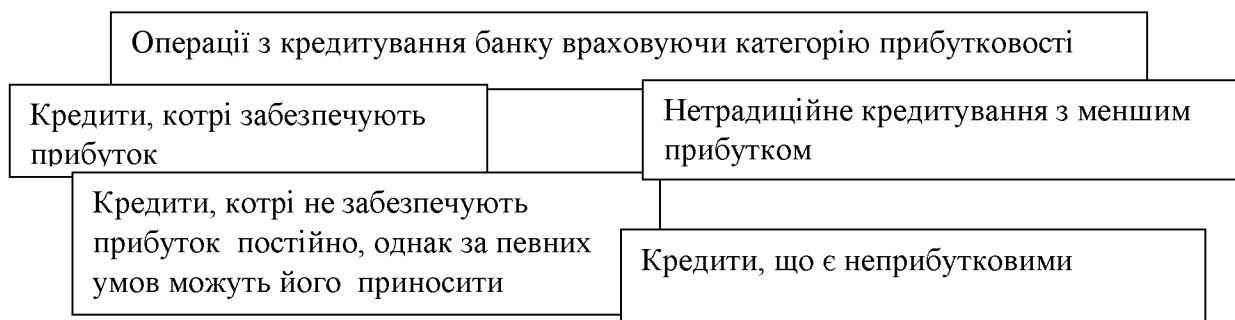

Рис. 1.3. Операції з кредитування банку враховуючи категорію прибутковості

Регулюючи структуру стосовно операцій кредитування банку варто балансувати не лише відносно ризику та прибутку, а й відносно ліквідності та частки непрацюючих активів.

Під час здійснення процесу управління відносно кредитної діяльності банку варто здійснювати управління не лише в розрізі окремих операцій, а й сукупно, тобто аналізуючи весь кредитний портфель банку.

Кредитний портфель певного комерційного банку являє собою синергію із всіх кредитних операцій в межах банку. Складові відносно кредитного портфелю подані нами в межах рис. 1.4 [16, 18, 25, 61, 63, 64].

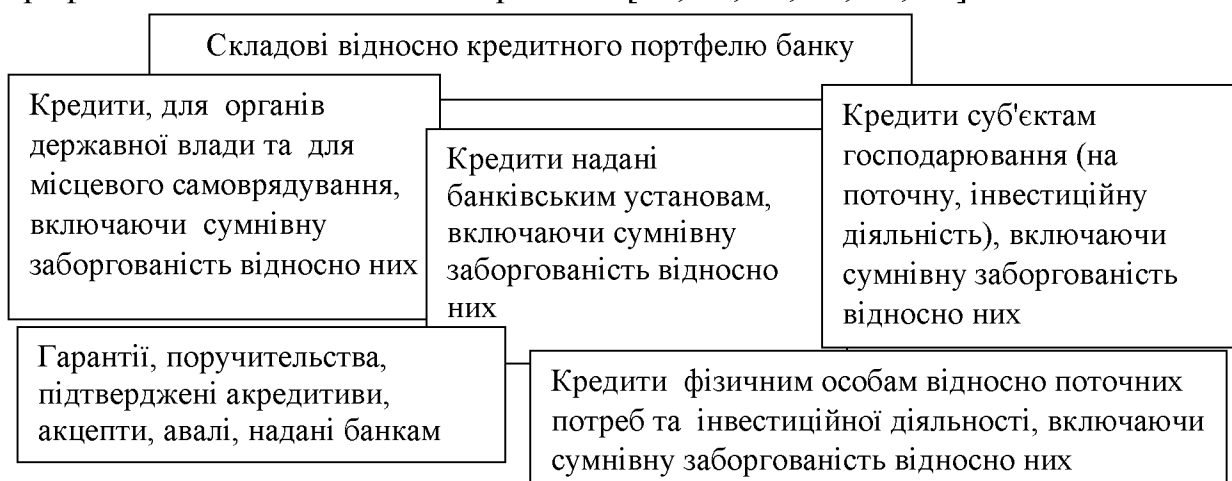

Рис. 1.4. Складові відносно кредитного портфелю банку

Кредитний портфель окремо взятого комерційного банку має свої індивідуальні характеристики. Варто також акцентувати на тих складових, що пов'язані з кредитними операціями банку, однак не входять до складу

кредитного портфелю, зокрема: відсотки, котрі нараховані, однак не сплачені; зобов'язання стосовно видачі кредиту; кредитні лінії, котрі не використані; гарантії, акредитиви; оперативний лізинг. Слід також відзначити і параметри, котрі впливають на кредитний портфель [7, 8, 17, 36, 57, 58, 63, 65, 66]: політика НБУ; політика відносно кредитування, котру формує конкретний комерційний банк; досвід, кваліфікація банківських працівників, котрі безпосередньо працюють в відділі кредитування; обсяги та вартість кредитних ресурсів; рівень ризику, що є кредитним.

Кредитні операції банку в межах структури банківського балансу досліджуються в синергії саме у вигляді кредитного портфеля. Оскільки в структурі активів кредитні операції мають левову частку, то структура кредитного портфеля – відображення стабільності, фінансового успіху, репутації банку. Аналіз в межах кредитного портфеля банку дозволяє [24, 25, 27]: максимізувати прибуток тримаючи баланс із ризиком; забезпечити ліквідність банку; забезпечити потребу клієнтів в якісних кредитних продуктах; формувати великі кредитні проекти; формувати кредитні проекти в межах співпраці з іншими комерційними банками; ефективно управляти кредитним портфелем враховуючи монетарну політику НБУ та їх вплив на обсяг і ціну позик; виявляти випадки відхилення від запланованих дій відносно кредитування; аналізувати рух кредитів за термінами, вартістю, суб'єктами, регіонами; співставляти витрати і доходи від кредитних операцій; прогнозувати розвиток кредитних операцій банку; коригувати та структурувати кредитні операції банку; покращувати показники кредитної діяльності.

Варто акцентувати на тому, що ефективне управління кредитними портфелем обов'язково повинно враховувати чинники, котрі впливають на вартість окремо взятого кредиту. Так, у даному контексті перш за все вважаємо за доцільне всі чинники, котрі впливають на вартість кредитного портфелю поділити за ознакою систематичного та несистематичного впливу [27, 28, 59]: 1) зовнішні: попит та пропозиція на кредити; рівень інфляції;

напрямок відносно грошово-кредитної політики НБУ; законодавчі обмеження; 2) внутрішні: строк і обсяг кредиту; репутація, категорія позичальника; вартість залучення ресурсів для формування кредитних операцій в межах окремо взятого банку; ефективність управління кредитними ресурсами конкретного банку; фінансові можливості банку; потреби банку у залученні додаткових ресурсів; категорія банку-кредитору.

Комерційним банкам, котрі функціонують в межах України, згідно законодавства, заборонено формувати процентні ставки нижчі за собівартість відносно банківських послуг, окрім того заборонено формувати пільги за кредитами в межах власних акціонерів. Управління в межах портфелю, що є кредитним передбачає виділення наступних функцій [2, 4, 27, 29, 30, 31]: 1) аналітична – передбачає аналіз руху кредитних ресурсів банку, аналіз їх структури, обсягів ціни та прогнозування на майбутнє; 2) диверсифікаційна – передбачає дослідження процесу диверсифікації кредитів балансуючи між ризиком, витратами і прибутком. На основі законодавчої бази та нормативно-правових актів НБУ кожен банк самостійно формує своє власне положення відносно кредитування. В межах рис. 1.5 нами сформовано базові задачі стосовно управління кредитним портфелем [1, 2, 4, 27, 28].

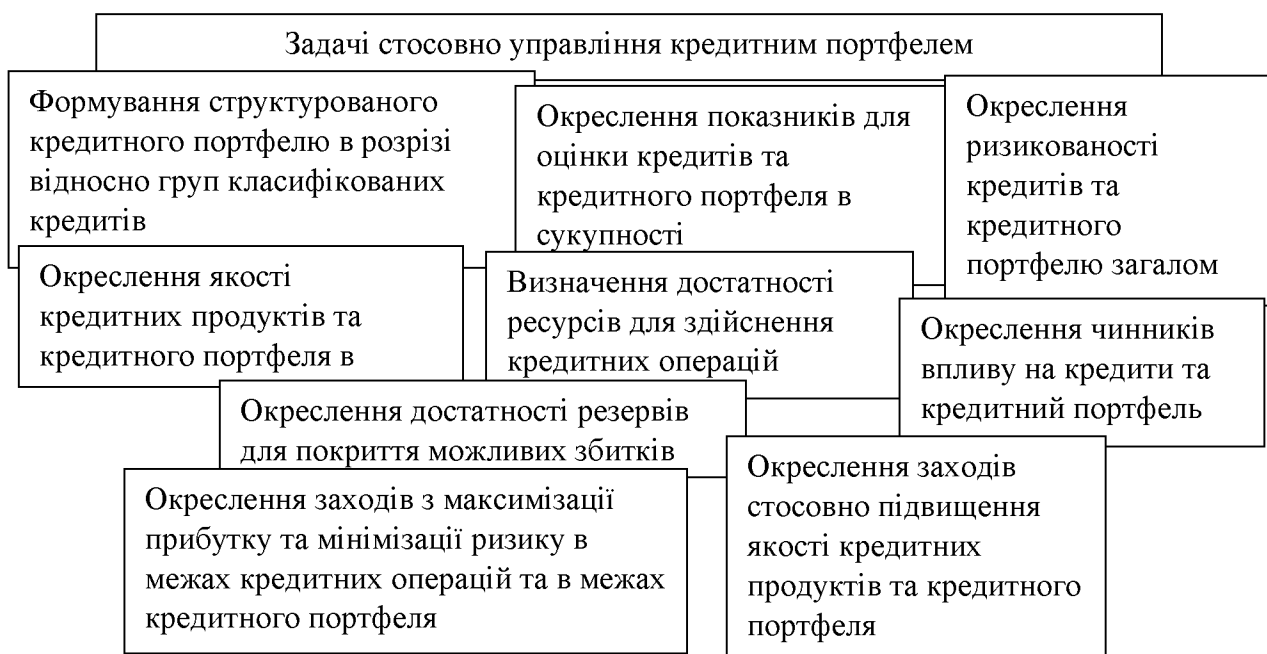

Рис. 1.5. Задачі стосовно управління кредитним портфелем

Слід також акцентувати, що управління в межах кредитного портфелю має складатися із певних окреслених та узагальнених етапів (табл. 1.1) [4, 7].

Таблиця 1.1

Етапи управління кредитним портфелем

Етап	Конкретизація етапу
Перший	Вибір критеріїв стосовно здійснення оцінки якості в межах окремого кредиту
Другий	Визначення основних груп стосовно кредитів, класифікованих в межах рівня ризику
Третій	Оцінка кожного кредиту за означеними критеріями, віднесення кредиту до відповідної групи
Четвертий	Означення структури відносно кредитного портфелю в межах розрізу класифікованих кредитів
П'ятий	Окреслення обсягу кредитного ризику
Шостий	Аналіз чинників впливу відносно структури кредитного портфелю
Сьомий	Означення суми резервів відносно можливих збитків за кредитними операціями
Восьмий	Розробка заходів стосовно удосконалення кредитної політики

До заходів з приводу удосконалення відносно кредитної політики належать: зміни в межах цільової спрямованості (сфер вкладення) відносно кредитних ресурсів; отримання (за можливості) додаткових гарантій; посилення контролю відносно вже виданих позик; поліпшення відносно організації кредитного процесу.

1.2. Система показників оцінки ефективності кредитних операцій комерційного банку

Оцінка ефективності кредитних операцій в межах банку досить вагома складова відносно успішності функціонування банку, тож проведемо дослідження тих показників, які характеризують оцінку ефективності окремих кредитних операцій і кредитного портфелю в сукупності. Варто відзначити, той факт, що НБУ вимагає від банків дотримання нормативів кредитного ризику. Дотримання вимог відносно нормативів кредитного ризику – захист

інтересів банку, інтересів вкладників та інтересів банківської системи вцілому. Дотримання даних нормативів кредитного ризику – це шлях до мінімізації ризику, підтримки стосовно оптимального співвідношення активів і пасивів, балансу, забезпечення вчасності і стабільності у здійсненні кредитних операцій, забезпечення прибутку і стабільності банку у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Визначимо загальну систему оцінки кредитних операцій в межах банку (рис. 1.6) [1, 2, 3, 4, 6, 10, 17, 19, 23, 26, 58-60].

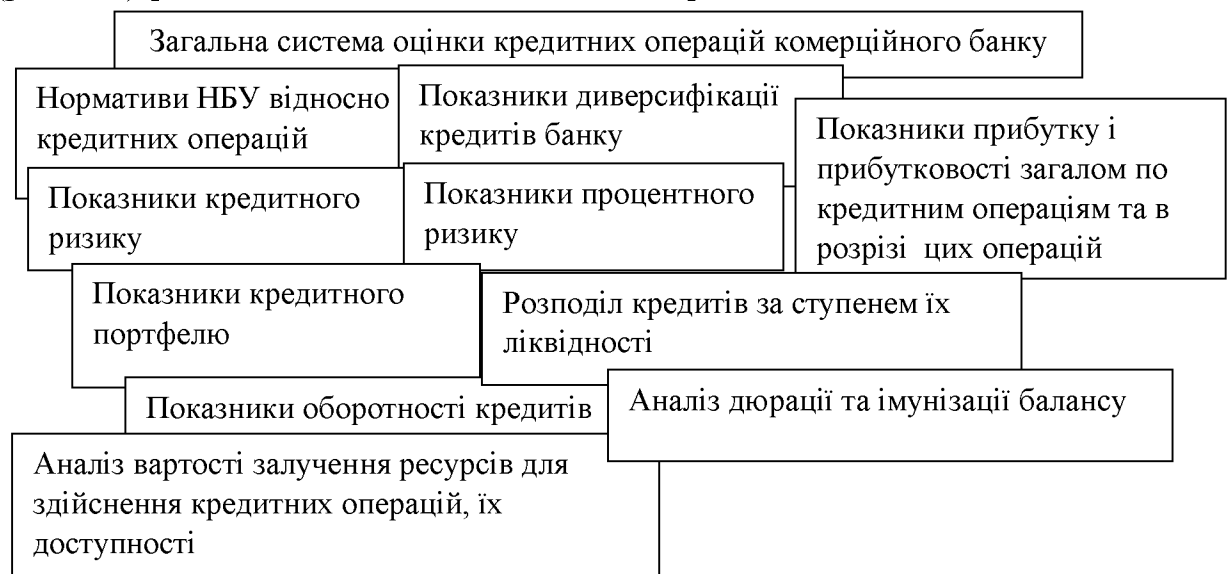

Рис. 1.6. Загальна система оцінки кредитних операцій комерційного банку

Варто відзначити, що дана система оцінки є комплексною, оскільки кредитні операції забезпечують можливість до перетворення пасивів на операції, котрі формують прибуток. Однак, ця здатність залежить від багатьох чинників та певної структурованості в межах активів і пасивів, управління, що має своє ставлення до ризиків. Варто акцентувати і на тому, що на ефективність в межах кредитних операцій великий вплив здійснюють і зовнішні чинники, такі як рішення НБУ, нормативна база, підтримка держави, рівень довіри до банків суб'єктів, що з ними взаємодіють тощо. Саме тому вважаємо, що систему показників оцінки кредитних операцій банку варто досліджувати в комплексі відносно системи оцінки діяльності банку

вцілому В межах табл. 1.2 нами подано показники оцінки кредитних операцій банку за економічними нормативами, котрі формує НБУ [17, 45].

Таблиця 1.2

Економічні нормативи оцінки кредитного ризику банків

Норматив	Економічний зміст нормативу	Формула для розрахунку	Нормативне значення
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	Обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань	$H7 = Zc / PK \cdot 100 \%$ Zc - сукупна заборгованість за депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, урахованими векселями, цінними паперами, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку щодо одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів)	не має перевищувати 25 %
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	Обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів	$H8 = Zv / PK \cdot 100 \%$ Zv - сукупна заборгованість за депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, урахованими векселями, цінними паперами, дебіторською заборгованістю, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку за всіма великими кредитними ризиками, наданими банком щодо всіх контрагентів (або групи пов'язаних контрагентів), усіх пов'язаних з банком осіб	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	Установлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку	$H9 = (Zin / (OK + DK - B1)) \cdot 100 \%$ Zin - сукупна заборгованість за депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, урахованими векселями, цінними паперами, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку щодо пов'язаних з банком осіб; B1 - відвернення за виключенням розміру перевищення сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних із банком осіб та суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних з банком осіб, над сумою, що становить 25 відсотків (20 відсотків - для спеціалізованих банків) загального розміру ОК та ДК, зменшеного на балансову вартість активів, що належать до 1-8 пункту відвернень	не більше 25 %

Дані показники досить жорстко регламентуються в межах законодавчого рівня та контролюються в межах НБУ. Слід також відзначити, що дані показники не лише контролюються з боку НБУ, а є обов'язковими

стосовно їх виконання. Банк обов'язково повинен дотримуватись значень відносно даних показників (значення цих показників в межах банку повинні відповідати прийнятим НБУ нормам, але можливе перевищення).

Окрім того в межах системи оцінки відносно кредитів слід виділяти критерії оцінки відносно: окремого кредиту; сукупного кредитного портфеля.

До складу формування критеріїв відносно оцінки кредитів належать показники відносно забезпечення кредитів: обсяг витрат банку відносно реалізації забезпечення, наявність ліквідного забезпечення, необхідного в достатній мірі для погашення суми боргу та відсотків.

Здійснюючи оцінку відносно окремих кредитів, які є складовою кредитного портфелю банк може обирати такі системи критеріїв: ціна кредиту, вид кредиту, обсяг кредиту, строк кредиту, призначення відносно кредиту, обсяги статутного капіталу позичальника, фінансовий стан позичальника, форма власності позичальника, вид забезпечення кредиту, взаємовідносини в межах конкретного позичальника, схема здійснення погашення відносно кредиту, галузева приналежність відносно кредиту, кредитоспроможність відносно позичальника.

Під час здійснення аналізу відносно кредитного портфелю банк може використовувати ті ж самі критерії, окрім того він може використовувати їх всі або ж частково.

Здійснення оцінки відносно якості окремого кредиту ґрунтується на базисі своєчасності відносно погашення та повноти здійснення погашення.

Окрім того здійснюючи даний аналіз банки обов'язково враховують тривалість відносно кредиту і кількість випадків відносно переоформлення кредитного договору. Згідно критерію тривалості погашення і кількості випадків відносно переоформлення договорів кредити класифікують наступним чином:

- добре погашення – у випадку коли заборгованість стосовно кредиту та відсотки стосовно нього сплачуються вчасно. До даної групи також належать кредити, що є пролонгованими, але лише один раз і на строк не більше 90 днів;

- слабке погашення – у випадку коли прострочена заборгованість стосовно кредиту та відсотки стосовно цього кредиту не більше ніж 90 днів. До даної групи також належить заборгованість стосовно пролонгованих кредитів на строк понад 90 днів, однак за умови, що відсотки сплачуються;

- недостатнє погашення – у випадку коли прострочена заборгованість стосовно кредиту та відсотки за кредит перевищують 90 днів. До даної групи також належать кредити, що є пролонгованими понад 90 днів та не сплачені відсотки відносно даного кредиту.

Відповідно до означених критеріїв кредитний портфель окремо взятого банку класифікується за групами поданими в межах табл. 1.3 [4, 27, 59].

Таблиця 1.3

**Матриця співвідношення погашень за кредитами та
кредитів за ризиком**

Фінансовий стан	Стандартний	Під контролем	Субстандартний	Сумнівний	Безнадійний
А	Добре	Слабке	Недостатнє	-	-
Б	-	Добре	Слабке	Недостатнє	-
В	-	-	Добре	Слабке	Недостатнє
Г	-	-	-	Добре	Слабке Недостатнє
Д	-	-	-	-	Добре Слабке Недостатнє

На базі здійсненої класифікації відносно позик комерційний банк формує резерв відносно кожної групи із цих кредитів. Слід сказати про те, що резерв повинен формуватися відносно повного обсягу відповідаючи сумі фактичної заборгованості, що є кредитною в межах групи ризику: 1) кредити, що є стандартними формують незначний ризик в обсягах 1 % стосовно чистого кредитного ризику; 2) підконтрольні кредити - формують ризик, що є незначним, однак можливе збільшення ризику за несприятливих в межах позичальника обставин. Обсяг цього ризику може досягати 5 % відносно чистого кредитного ризику; 3) кредити, котрі є субстандартними - формують ризик, котрий є значним, окрім того він може зростати. Даний ризик може складати до 20 % відносно чистого кредитного ризику. Також в межах цього

ризик може прослідковуватись ймовірність відносно несвоєчасного погашення; 4) кредити, котрі є сумнівними - формують ризик позичальника відносно повної суми, при цьому під загрозою опиняється ймовірність відносно погашення заборгованості взагалі. Даний ризик може складати до 50 % відносно чистого кредитного ризику; 5) кредити, котрі є безнадійними - формують ризик відносно при якому ймовірність процесу виконання зобов'язань майже відсутня. За даних обставин ризик може становити навіть до 100 % відносно чистого кредитного ризику [4, 27, 59].

Кредити за рівнем ризику подані нами в межах рис. 1.7 [4, 27].

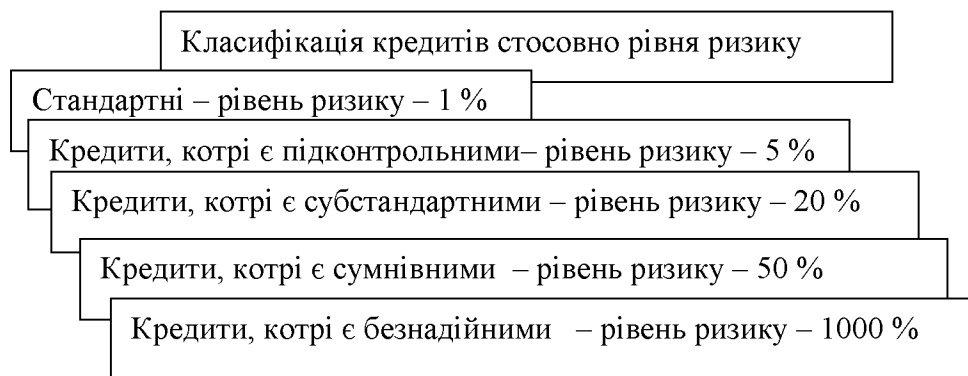

Рис. 1.7. Класифікація кредитів відносно рівня ризику

Визначення відносно сукупного ризику в межах кредитного портфелю відбувається враховуючи коефіцієнт ризику в межах кожної групи стосовно кредитів. Розрахунок стосовно сукупного ризику в межах кредитного портфелю формує спроможність відносно розрахунку обсягу ймовірних збитків стосовно кредитних операцій. Об'єктом здійснення процесу аналізу за даних обставин може виступати динаміка відносно кредитного портфелю, зміна відносно його структури та чинники стосовно зниження якості в межах кредитного портфелю. Якість стосовно кредитного портфелю можна оцінити за допомогою фінансових коефіцієнтів (табл. 1.4) Зазвичай використовують сукупність із показників, котрі окреслюють [4, 27]: агрегований показник відносно якості в межах кредитного портфелю; достатність стосовно резервів банку відносно покриття ймовірних збитків в межах кредитних операцій; дохідність відносно кредитного портфелю; якість відносно управління в межах кредитного портфелю; політику банку в межах галузі. В межах

табл. 1.4 нами узагальнено показники відносно оцінки якості кредитного портфелю [1, 4, 27, 58-60].

Таблиця 1.4

Показники стосовно оцінки якості в межах кредитного портфелю

Назва показника	Формула для розрахунку	Економічний зміст
Коефіцієнт якості кредитного портфелю ($K_{я_a}$)	$K_{я_a} = \frac{CP}{KP} \cdot 100 \%$, CP - сукупний ризик; KP - кредитний портфель	Характеризує обсяг ймовірних втрат стосовно кредитних операцій
Коефіцієнт покриття (K_p)	$K_p = \frac{\sum P}{KP}$, $\sum P$ - загальна сума сформованих резервів за кредитами; $K_{нд}$ - кредити, які не приносять дохід;	Чим вище значення, тим більш успішною вважається кредитна політика і ступінь захищеності від кредитного ризику
Загальний коефіцієнт покриття ($K_{пз}$)	$K_{пз} = \frac{\sum CP}{KP}$, $\sum CP$ - сума коштів, списаних з резервів на покриття збитків за кредитними операціями	Характеризує процент списаних кредитів (рекомендоване значення $\leq 1,5\%$)
Коефіцієнт проблемних кредитів ($K_{пк}$)	$K_{пк} = \frac{C_k + B_k}{KP}$, C_k - сума сумнівних кредитів, B_k - сума безнадійних кредитів	Характеризує частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитного портфеля
Коефіцієнт кредитної активності банку ($K_{ка}$)	$K_{ка} = \frac{KP}{A}$, A - загальна сума активів банку	Характеризує ступінь активності кредитної політики банку
Коефіцієнт доходності кредитів ($K_{дк}$)	$K_{дк} = \frac{Po - Pc}{KP} \cdot 100 \%$, Po - сума процентів, отриманих за кредитами; Pc - сума процентів, сплачених за депозитами і міжбанківськими кредитами	Характеризує дохідність вкладень у кредитний портфель і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні виданих кредитів
Коефіцієнт значення доходів від кредитних операцій у діяльності банку ($K_{зд}$)	$K_{зд} = \frac{Po - Pc}{ЗП}$, $ЗК$ - загальний капітал банку	Характеризує розмір доходів від кредитних операцій на 1 гривню капіталу банку
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку ($K_{чвд}$)	$K_{чвд} = \frac{Po - Pc}{ЗД}$ $ЗД$ - загальний дохід банку	Характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і витрат, пов'язаних із залученням ресурсів ($K_{свд/в}$)	$K_{свд/в} = \frac{Po}{Pc}$	Характеризує дохідність відсоткової політики банку
Чистий спред (ЧС)	$ЧС = \frac{Po}{KP} - \frac{Pc}{ДП}$ ДП - депозитний портфель	Характеризує різницю між ціною придбання ресурсів та їх розміщенням у дохідні активи

До показників, котрі окреслюють політику кредитного портфелю банку варто, з нашого погляду, віднести [1, 4, 27, 58-60]: 1) динаміку відносно кожного виду в межах класифікованих кредитів. Саме цей аналіз формує можливість відносно покращення в межах структури кредитного портфелю; 2) обсяги і динаміку відносно проблемних кредитів; 3) обсяги і структуру відносно безпроцентних кредитів – ці показники формують інформацію стосовно підвищення або ж зниження відносно дохідності в межах кредитного портфелю; 4) обсяги відносно кредитів, котрі надані інсайдерам; 5) обсяги відносно великих кредитів – формують інформацію стосовно підвищення фінансового ризику.

Варто відзначити, що результати відносно оцінки в межах кредитного портфелю формують підстави для змін стосовно кредитної політики в межах банку. З ціллю мінімізації відносно ризику в межах кредитної діяльності та забезпечення якості стосовно кредитного портфеля банки повинні здійснювати управління стосовно проблемних кредитів. І тут слід сказати, що кожен сучасний банк має в межах портфелю кредити, котрі є проблемними. Саме тому важливою задачею відносно здійснення управління постає питання формування допустимого в межах банку рівня відносно цих кредитів в межах загальної вартості кредитного портфеля. Зарубіжний досвід з даного питання, вказує на те, що прийнятними є значення таких показників [1, 27]: 1) частка відносно списаних кредитів в загальному обсязі стосовно виданих кредитів - 0,25-0,75 %; 2) частка відносно прострочених кредитів (понад 90 днів) в межах загального обсягу відносно виданих кредитів - 0,5-3 %. При цьому якщо цей показник має 7 % і вище, то становище банку є кризовим.

Комерційні банки, котрі функціонують в Україні визначають допустимий рівень відносно проблемних кредитів в межах кредитного портфелю в обсязі 5 %. При цьому, якщо відбувається перевищення більше ніж на 10 % в межах частки стосовно проблемних кредитів кредитного портфелю, то це вказує на початок кризи в межах банку. Варто сказати, що проблемні кредити як правило мають підґрунтя і не виникають раптово.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Аналіз залучення ресурсів з ціллю забезпечення кредитних операцій комерційного банку

Комерційний банк «ПриватБанк» є банківською установою акціонерного типу. Комерційний банк діє згідно ліцензії від Національного банку України. Дана банківська установа була заснована у 1992 р. і в реаліях 2022 року банк вважається лідером у наданні банківських послуг з поміж фізичних та юридичних осіб в межах нашої країни. Банк має державну форму власності і належить до універсальних банківських установ. Окрім того банк належить до системно важливих банків України вже на протязі багатьох років [38].

Станом на 31 грудня 2021 року ХХХ має 20 філій і 1475 відділень, функціонує також філія в межах Кіпру [38].

Банк активно здійснює діяльність надаючи сучасні диджиталізовані послуги як фізичним, так і юридичним особам. ПриватБанк активно нарощує власний кредитний портфель. Має вектор на просування послуг через платформу Приват24 та через мобільний банкінг, окрім того банк має розгалужену мережу банкоматів, платіжних терміналів, використовує можливості онлайн-інкасації та чат-ботів [38].

Варто також акцентувати на різноманітності послуг і диверсифікованості клієнтської бази банку. Загалом банк надає близько 150 різного роду послуг, найбільш розповсюдженими серед них є [38]:

- послуги із депонування коштів фізичних та юридичних осіб (на різні строки);
- розрахунково-касове обслуговування;

- ведення та обслуговування поточних рахунків юридичних і фізичних осіб;

- кредитування в межах фізичних і юридичних осіб на різні терміни.

Розгалуженість мережі функціонування в межах країни, наявність сучасного диджиталізованого обладнання та програмного забезпечення формує комфортні умови стосовно користування послугами банку для його клієнтів.

Окрім того банк має значне коло партнерів, як вітчизняних, так і закордонних [43].

Функціонування для банку можливе лише за отримання ліцензії, а для її отримання банк повинен сформувати статутний капітал. Статутний капітал банку, згідно законодавства та інструкцій НБУ, повинен відповідати нормативу. Банківська установа утворюється і функціонує з ціллю забезпечення прибутку його власникам. На шляху здійснення прибуткової діяльності банк окрім власного капіталу повинен сформувати залучений і позиковий капітал. Саме залучений і позиковий капітал є основою для здійснення активних операцій, котрі і формують прибуток банку.

Проаналізуємо достатність капіталу банку на основі нормативів капіталу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз нормативів капіталу

XXX за 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	19223588	35256911	40842924	21619336
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2)	14,15	28,09	18,33	4,18
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	7,13	14,06	9,17	2,04

Аналіз даних табл. 2.1, показав, що ХХХ за 2019-2021 рр. за нормативом Н2, який характеризує здатність банку до розрахунку стосовно своїх зобов'язань, має значення, яке відповідає вимогам НБУ (норматив повинен складати не менше 10 %), слід сказати і про динамічне зростання даного показника на 4,18 в.п.

Норматив достатності відносно капіталу (Н3) складає 7,13%, 14,06% та 9,17 % відповідно у 2019-2021 рр. і також відповідає вимогам НБУ відносно цього показника (норматив повинен складати на менше 7% [46]). Норматив стосовно мінімального обсягу відносно регулятивного капіталу банку також має значення в усіх досліджуваних роках як таке, що відповідає нормативу (норматив 200 млн грн).

Капітал і зобов'язання банку – базис його функціонування з метою отримання прибутку. Прибуток формують активні операції, кошти ж для їх втілення – пасиви. Кредитні операції банку – лєвова частка в активі банків. Вважаємо, що аналіз стосовно кредитних операцій банку варто розпочинати саме з пасивів, які слугують джерелом коштів для кредитних операцій банку. Аналіз пасивів банку поданий нами в межах табл. 2.2, 2.3 з розподілом пасивів на власний капітал та зобов'язання.

Згідно даних табл. 2.2, власний капітал ХХХ за період дослідження збільшився на 12086 млн грн (або на 22,2 %), емісійний дохід банку за 2019-2021 рр. складає 23 млн грн у кожному із років, тобто є незмінним.

Резерв від переоцінки будівель збільшився на 24 млн грн (або на 3,9 %). Нереалізований збиток скоротився на 3455 млн грн або у 2,7 рази. Впродовж 2019-2021 рр. результат від операцій з акціонером є незмінним і складає 12174 млн грн, але його питома вага у складі банку за період дослідження зменшилась на 4 в.п.

Збільшились також за період 2019-2021 рр. загальні резерви та інші фонди банку на 2846 млн грн або на 41,5 %, зросла і їх питома вага у складі капіталу банку на 2 в.п.

Таблиця 2.2

**Аналіз динаміки та структури власного капіталу
XXX за 2019-2021 рр.**

Найменування статті	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	суми, млн грн	пи- то- мої ваги, пун- ктів	2021 р. у%до 2019р.
Акціонерний капітал	206060	377,9	206060	390,1	206060	309,3	0	-68,6	0,0
Емісійний дохід	23	0,0	23	0,0	23	0,0	0	0,0	0,0
Резерв переоцінки будівель	614	1,1	689	1,3	638	1,0	24	-0,1	3,9
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	-1274	2,3	-2937	5,6	-4729	7,1	3455	4,8	271,2
Результат від операцій з акціонером	12174	22,3	12174	23,0	12174	18,3	0	-4,0	0,0
Загальні резерви та інші фонди	6850	12,6	8481	16,1	9696	14,6	2846	2,0	41,5
Накопичений дефіцит	-169918	311,6	-171665	325,0	-157247	236,1	-12671	-75,5	-7,5
Всього власного капіталу	54529	100,0	52825	100,0	66615	100,0	12086	0,0	22,2

За період проведення дослідження скоротився накопичений дефіцит банку на 12671 млн грн або на 7,5 %.

Варто також проаналізувати рентабельність власного капіталу банку (рис.2.1).

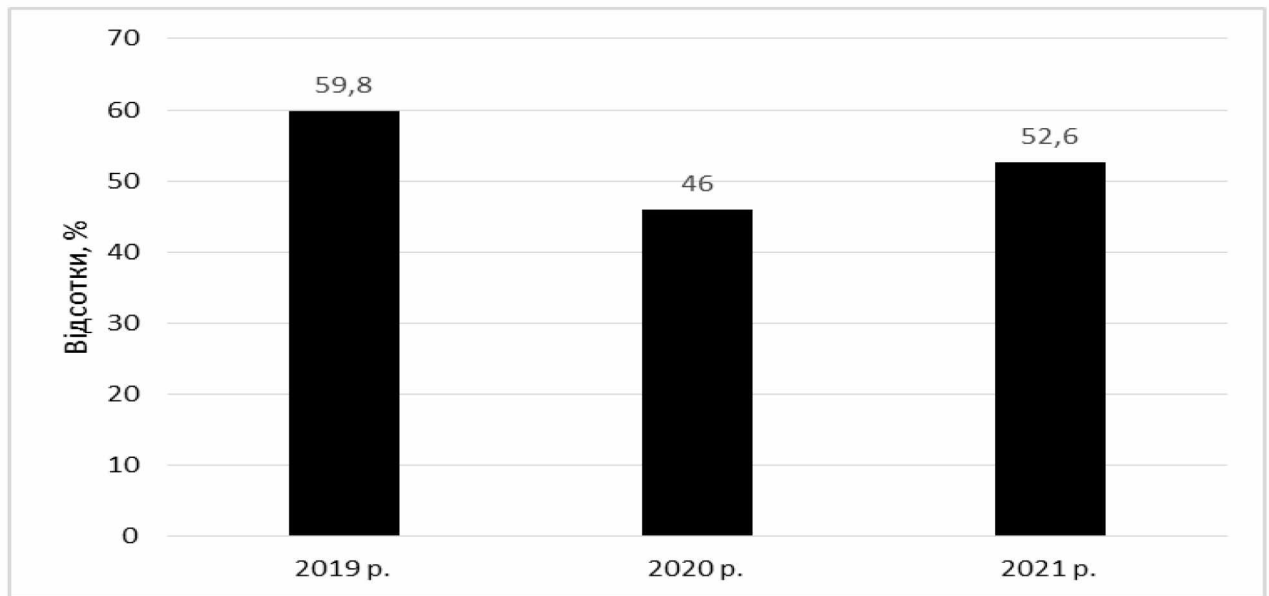

Рис. 2.1. Динаміка рентабельності власного капіталу
XXX за 2019-2021 рр.

Рентабельність власного капіталу в межах XXX у 2019-2021 рр. складає 59,8%, 46,0 % та 52,6 % відповідно, тобто є вищою за норматив, що є позитивним (норматив складає 10-20 %).

Аналіз та динаміка зобов'язань банку подана нами в межах табл. 2.3.

Аналіз даних табл. 2.3 показав, що зобов'язання XXX збільшились на 79487 млн грн (або на 31,1 %). Заборгованість перед НБУ скоротилась на 9817 млн грн (або на 100 %), заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями скоротилась на 198 млн грн (або на 98,5 %), її питома вага скоротилась на 0,1 в.п.

У структурі зобов'язань найбільшими за питомою вагою є кошти клієнтів, зокрема їм належить у 2019 - 2021 рр. 94,3 %, 94,8%, 97,2 % відповідно. В межах періоду дослідження кошти клієнтів зросли на 84682 млн грн (на 35,2%), зросла і їх питома вага на 2,9 в.п.

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки та структури зобов'язань

XXX за 2019-2021 рр.

Найменування статті	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	суми, млн грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2021р. у % до 2019р.
Заборгованість перед НБУ	7721	3,0	0	0,0	0	0,0	-7721	-3,0	-100,0
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	201	0,1	2	0,0	3	0,0	-198	-0,1	-98,5
Кошти клієнтів	240621	94,3	312708	94,8	325303	97,2	84682	2,9	35,2
Зобов'язання орендаря з лізингу	1748	0,7	1855	0,6	1593	0,5	-155	-0,2	-8,9
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	121	0,0	146	0,0	159	0,0	38	0,0	31,4
Інші фінансові зобов'язання	1522	0,6	2907	0,9	3770	1,1	2248	0,5	147,7
Резерви та нефінансові зобов'язання	3260	1,3	12082	3,7	3260	1,0	0	-0,3	0,0
Усього зобов'язань	255194	100,0	329700	100,0	334681	100,0	79487	0,0	31,1

За період 2019-2021 рр. зобов'язання стосовно орендаря з лізингу зросли на 155 млн грн. Збільшилось на 38 млн грн або на 31,4 % відстрочене зобов'язання стосовно податку на прибуток, інші фінансові зобов'язання за 2019-2021 рр. зросли на 2248 млн грн або у 1,5 рази. Резерви та нефінансові зобов'язання якщо порівнювати 2019 р. із 2021 р. залишились без змін, однак їх питома вага у складі капіталу скоротилась на 0,3 в.п.

Кошти клієнтів банку – основа для кредитних операцій. Графічне відображення коштів клієнтів банку подано нами в межах рис. 2.2.

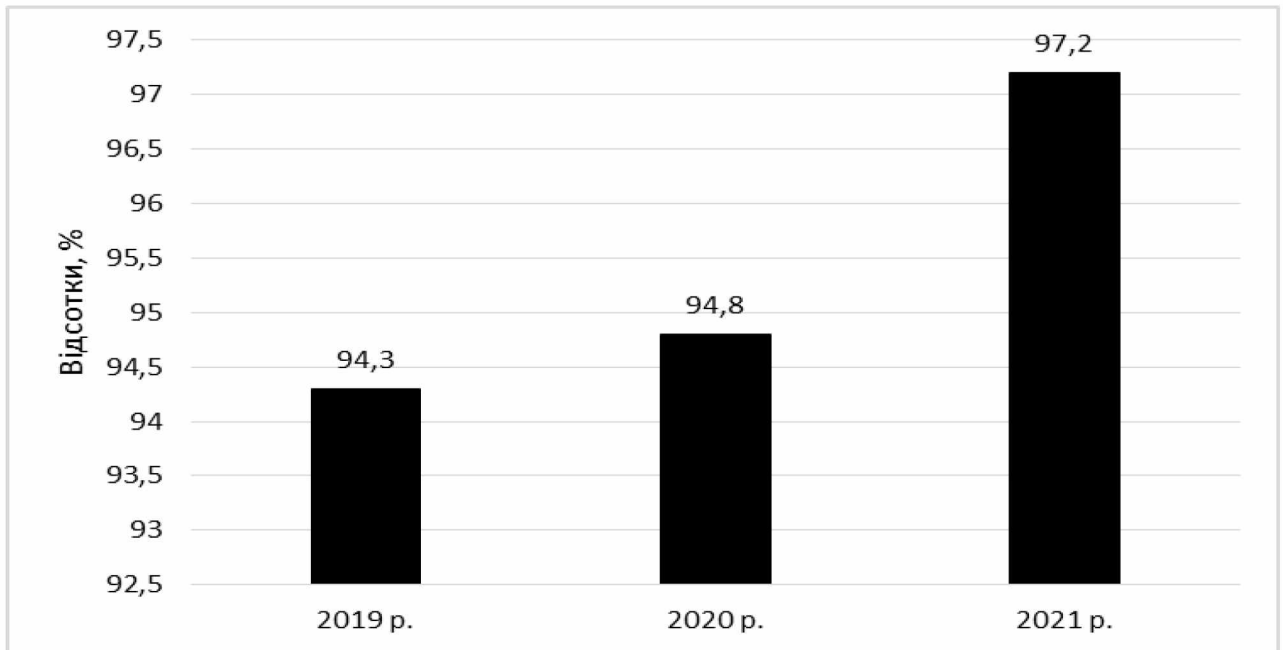

Рис.2.2. Відсоток коштів клієнтів в зобов'язаннях
XXX за 2019-2021 рр.

Наступним кроком на шляху дослідження пасивних операцій як базису для інвестиції в активні операції загалом та кредити зокрема, з нашого погляду, повинно стати дослідження стосовно розриву ліквідності банку (табл. 2.4).

Згідно аналізу даних табл. 2.4, дослідження ефективності інвестування пасивів банку в активні операції в межах діяльності банку, вказує на позитивне значення цього показника, зокрема він складає (за чистим розривом ліквідності) 9740 млн грн, 14424 млн грн та 66615 млн грн відповідно у 2019-2021 рр. і за період дослідження зростає на 56875 млн грн, що вказує на перевищення обсягів активних коштів стосовно залучених, що є позитивним аспектом, який окреслює ефективність управлінських дій досліджуваного банку.

Слід також сказати і про такий позитивний аспект в управлінні кредитними засобами як зростання ліквідності в динаміці, що окреслює балансування між депозитною і кредитною політикою та вірну політику стосовно управління ліквідністю банку в реаліях війни.

Загалом фінансові активи банку характеризуються зростанням на 141491 млн. грн.

Таблиця 2.4

Аналіз ефективності інвестування пасивів банку в активні операції

XXX за 2019-2021 рр., млн грн

Найменування статті	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	45894	49911	52835	6941
Кредити та аванси клієнтам	59544	55021	68218	8674
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	84680	100750	93096	8416
Інвестиційні цінні папери, за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	66602	119196	129074	62472
Інвестиційні цінні папери, за амортизованою собівартістю	875	1715	107	-768
Інші фінансові активи	2210	3448	2644	434
<i>Всього фінансових активів</i>	<i>259805</i>	<i>330041</i>	<i>401296</i>	<i>141491</i>
Зобов'язання				
Заборгованість перед НБУ	7721	-	-	-
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	201	2	3	-198
Кошти клієнтів	240621	312708	325303	84682
Інші фінансові зобов'язання	1522	2907	3770	2248
<i>Всього фінансових зобов'язань</i>	<i>250065</i>	<i>315617</i>	<i>334681</i>	<i>84616</i>
<i>Чистий розрив ліквідності</i>	<i>9740</i>	<i>14424</i>	<i>66615</i>	<i>56875</i>

У складі фінансових активів досліджуваної банківської установи грошові кошти, еквіваленти зросли на 6941 млн грн, кредити та клієнтам аванси в динаміці зросли на 8674 млн грн.

Цінні папери, що є інвестиційними також зросли за період дослідження, скоротились лише інвестиційні папери за собівартістю, що є амортизованою.

Ефективність кредитної політики відображає і кумулятивний розрив ліквідності банку, котрий окреслює депозити, що залучені в кредитні засоби в розрізі строків (табл. 2.5).

У 2020 р. банк не здійснював дослідження стосовно строків в межах погашення, котре не враховує дисконтування в межах управління

ліквідністю, а тому ми може провести кумулятивний аналіз окремо за 2019 та 2021 рр. та за 2020 р. Дослідження стосовно співставності депозитів і кредитів за строками погашення на базі показника чистого розриву ліквідності (табл. 2.5) за 2019 р. та за 2021 р. вказує на те, що розрив ліквідності за коштами, котрі використовуються понад 1 рік має негативні характеристики.

Таблиця 2.5

**Аналіз співставності депозитів і кредитів за строками погашення
XXX за 2019 р. та 2021 р., млн грн**

Термін формування фінансових активів / фінансових зобов'язань	2019 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+;-)
<i>Фінансові активи:</i>			
До запитання та до 1 місяця	98939	98013	-926
1-3 місяці	14810	21894	7084
3-12 місяці	22254	71662	49408
Понад 1 рік	150919	31735	-119184
Строк погашення не визначений	1	31919	31918
<i>Фінансові активи за сукупністю строків</i>	<i>286923</i>	<i>407257</i>	<i>120334</i>
<i>Фінансові зобов'язання:</i>			
До запитання та до 1 місяця	110416	83 401	-27 015
1-3 місяці	58401	38629	-19772
3-12 місяці	80434	56057	-24377
Понад 1 рік	2562	5804	3242
Строк погашення не визначений	-	12753	12753
<i>Фінансові зобов'язання за сукупністю строків</i>	<i>251 813</i>	<i>340642</i>	<i>88829</i>
<i>Чистий розрив ліквідності:</i>			
До запитання та до 1 місяця	-11477	14612	26089
1-3 місяці	-43591	-16735	26856
3-12 місяці	-58180	15605	73785
Понад 1 рік	148357	25931	-122426
Строк погашення не визначений	1	19166	19165
<i>Чистий розрив ліквідності за сукупністю строків</i>	<i>35110</i>	<i>66615</i>	<i>31505</i>
<i>Кумулятивний розрив ліквідності:</i>			
До запитання та до 1 місяця	-11477	14612	26089
1-3 місяці	-55068	-2123	52945
3-12 місяці	-113248	23291	136539
Понад 1 рік	35109	39413	4304
Строк погашення не визначений	35110	47449	12339

Безперечно, даний процес спричинений значним скороченням відносно фінансових активів на період, що перевищує один рік (скоротились на

119184 млн грн) та зростанням порівняно із ними фінансових зобов'язань банку на 3242 млн грн. Позитивні характеристики відносно чистого розриву ліквідності банк має в межах коштів, що формуються до запитання та до 1 місяця, а також за коштами, які формуються на період від 3 до 12 місяців. При цьому розрив стосовно ліквідності має позитивні значення за кумулятивним показником. Вважаємо, що банку в реаліях війни варто переглянути власні підходи стосовно управління депозитами і кредитами.

Згідно із вимогами, котрі сформував НБУ із 2020 р. кожен банк контролює лише строки стосовно здійснення погашення. Детальне дослідження стосовно розриву ліквідності за 2020 р. подано в межах табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз стану співставності депозитів і кредитів за строками погашення ХХХ за 2020 р., млн грн

Термін депозиту	2020 р.	
	Чистий розрив ліквідності	Кумулятивний розрив ліквідності
На вимогу	30796	30796
Овернайт	-12092	18703
Від 2 до 7 днів	20875	39578
Від 8 до 14 днів	-8987	30591
Від 15 до 21 дня	-3751	26840
Від 22 до 31 дня	-9151	17689
Від 1 до 2 місяців	-12337	5352
Від 2 до 3 місяців	-13801	-8449
Від 3 до 6 місяців	8064	-384
Від 6 до 9 місяців	6920	-7304
Від 9 до 12 місяців	10952	3648
Від 1 до 2 років	3092	6739
Від 2 до 3 років	1832	8572
Від 3 до 5 років	2911	11483
Більше 5 років	29654	41137
Невизначений	-41137	-

За даними табл. 2.6 стосовно співставності депозитів і кредитів за строками погашення за показником чистого розриву вказує на негативне значення чистого розриву ліквідності в межах депозитів овернайт, депозитів від 8 до 14 днів, від 15 до 21 дня, від 22-31 дня, від 1 до 2 місяців, від 2-3

місяців та депозитів, строк формування яких не визначений. Ці тенденції окреслюють перевищення суми стосовно залучених депозитів над кредитами, що є активними коштами відносно діяльності банку. Вважаємо, що у 2020 р. політика банку з приводу короткострокових коштів (як депозитів, так і кредитів) є неефективною. Але все ж таки, кумулятивний аналіз депозитів акцентує на покритті цього негативного розриву в межах кредитів, котрі інвестовані на триваліші строки.

2.2. Оцінка кредитних операцій комерційного банку

Кредитні операції банку займають значну частку у складі активів будь-якого комерційного банку. Саме тому, вважаємо, що розпочати оцінку кредитних операцій банку варто з активів банку та обсягів кредитних операцій у їх складі (табл. 2.7). Окрім кредитних операцій у складі активів існують операції з цінними паперами та інвестиційні операції, котрі також приносять дохід банку. Такі складові активів банку як грошові кошти та їх еквіваленти не приносять банку доходу, однак ці операції забезпечують ліквідність банківської установи. Банк формуючи кредитну політику повинен постійно аналізувати активи в сукупності, постійно балансує між прибутком від кредитних операцій та забезпеченням ліквідності банку.

Згідно із табл. 2.7, ХХХ має зростання активів на 191573 млн грн або ж на 22,8 %. Так, зокрема в межах активів грошові кошти та їх еквіваленти збільшились на 6941 млн грн або на 13,1 % (але їх питома вага стосовно складу активів скоротилась на 1,6 в.п.), заборгованість банків за період дослідження скоротилась на 875 млн грн або на 3,3 % (питома вага стосовно складу активів скоротилась на 2,3 в.п.). Зросли за 2019-2021 рр. обсяги кредитів виданих клієнтам на 8674 млн грн або на 12,7 % (їх питома вага у складі активів скоротилась на 2,2 в.п.).

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки та структури активів

XXX за 2019-2021 рр.

Найменування статті	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	сума, млн грн	у % до підсу- мку	суми, млн грн	пито- мої ваги, пун- ктів	2021р. у % до 2019р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Грошові кошти, еквіваленти, обов'язкові резерви	45894	14,8	49911	13,0	52835	13,2	6941	-1,6	13,1
Заборгованість банків	27118	8,8	25059	6,6	26243	6,5	-875	-2,3	-3,3
Кредити та аванси клієнтам	59544	19,2	55021	14,4	68218	17,0	8674	-2,2	12,7
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	84680	27,3	100750	26,3	93096	23,2	8416	-4,1	9,0
Інвестиційні цінні папери, за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	66602	21,5	119196	31,2	129074	32,2	62472	10,7	48,4
Інвестиційні цінні папери, за амортизованою собівартістю	875	0,3	1715	0,4	107	0,0	-768	-0,3	-717,8
Поточні податкові активи	2257	0,7	6660	1,7	9978	2,5	7721	1,8	77,4
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	155	0,1	30	0,0	30	0,0	-125	-0,1	-416,7
Інвестиційна нерухомість	3379	1,1	2933	0,8	1989	0,5	-1390	-0,6	-69,9

Продовж. табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Активи з права користування	1716	0,6	1748	0,5	1490	0,4	-226	-0,2	-15,2
Основні засоби та нематеріальні активи	4764	1,5	5894	1,5	5872	1,5	1108	0,0	18,9
Інші фінансові активи	2210	0,7	3448	0,9	2644	0,7	434	0,0	16,4
Інші активи	9285	3,0	8900	2,3	9098	2,3	-187	-0,7	-2,1
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1244	0,4	1228	0,3	615	0,2	-629	-0,2	-102,3
Активи, утримані для продажу	0	0,0	32	0,0	7	0,0	7	0,0	100,0
Активи разом	309723	100,0	382525	100,0	401296	100,0	91573	0,0	22,8

Зросли за період проведеного дослідження інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток на 8416 млн грн або на 9,0 % (їх питома вага при цьому скоротилась на 4,1 в.п.). Набули одного із найбільших зростань у складі активів інвестиційні цінні папери, за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, так вони зросли на 48,4 % (на 62472 млн грн), зросла і їх питома вага на 10,7 в.п. Скоротились на 768 млн грн або у 7,2 рази (скоротилась і їх питома вага на 0,3) інвестиційні цінні папери, за амортизованою собівартістю. За 2019-2021 рр. зросли на 7721 млн грн або на 77,4 %, податкові активи, що є поточними (їх питома вага у складі активів зросла на 1,8 в.п.). Ця складова набула найбільшого зростання у складі активів. Скоротились на 125 млн грн (у 4,2 рази) інвестиції в дочірні та асоційовану компанію, скоротилась і їх питома вага на 0,1 в.п. За період здійснення дослідження скоротилась на 1390 млн грн (на 69,9 %) нерухомість, що є інвестиційною, скоротилась і її питома вага на 0,6 в.п. За період 2019-2021 рр. скоротились на 226 млн грн (на 15,2 %) активи з права користування, їх питома вага скоротилась на 0,2 в.п. Зросли на 1108 млн грн або на 18,9 % основні засоби та нематеріальні активи, інші активи фінансові зросли на 434

млн грн або на 16,4 %. Інші активи, навпаки характеризуються скороченням на 187 млн грн (на 2,1 %), скоротилась і їх питома вага на 0,7 в.п. Майно, котре перейшло у власність банку як заставодержателя знизилось на 629 млн грн або на 102,3 %, знизилась і його питома вага на 0,2 в.п. Активи, котрі утримані для продажу були відсутні у 2019 р., у 2020 р. вони склали 32 млн грн, а у 2021 р. 7 млн. грн.

Дослідивши активи банку, вважаємо за доцільне провести аналіз доходів, витрат і прибутку банку (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз динаміки доходів, витрат та прибутку (збитку)

XXX за 2019-2021 рр., млн грн

Найменування статті	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.	
				суми, млн грн	2021 р. у % до 2019 р.
1	2	3	4	5	6
Процентні доходи	33841	33563	35854	2013	5,9
Процентні витрати	14174	11961	6537	-7637	-53,9
Чистий процентний дохід	19667	21602	29317	9650	49,1
Відрахування до резерву на зменшення корисності	4	1771	856	852	21300,0
Чисті процентні доходи після врахування резерву на зменшення корисності	19663	19831	28461	8798	44,7
Доходи за виплатами та комісійними	24575	27649	35057	10482	42,7
Витрати за виплатами та комісійними	6386	8888	11840	5454	85,4
Прибутки за вирахуванням збитків від операцій з іноземною валютою та своп-контрактами	2589	3103	3226	637	24,6
Збитки за вирахуванням прибутків або ж прибутки за вирахування збитків від переоцінки іноземної валюти	6510	-7460	1017	-5493	-84,4
Прибутки за вирахуванням збитків від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	8	8	32	24	300,0
Прибутки за вирахуванням збитків або збитки за вирахуванням прибутку від переоцінки від інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	-1526	16045	-7666	-6140	402,4

Продовж. табл. 2.8

1	2	3	4	5	6
Витрати щодо резерву під юридичні ризики	387	8577	6464	6077	1570,3
Збитки (прибутки) від уцінки будівель та переоцінку інвестиційної нерухомості	4	-256	-873	-877	-21925,0
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку, як заставодержателя	134	119	8812	8678	6476,1
Відновлення зменшення корисності в асоційовані компанії	8	-124	-	-8	-100,0
Адміністративні та інші операційні витрати	14428	18006	8812	-5616	-38,9
Інші чисті доходи	2113	1090	1286	-827	-39,1
Прибуток до оподаткування	32609	24296	35067	2458	7,5
Кредит з податку на прибуток	-	6	17	17	100,0
Чистий прибуток за рік	32609	24302	35050	2441	7,5
- нереалізований збиток (прибуток) від переоцінки	2037	-1649	-1758	-3795	-186,3
- прибуток, що рекласифіковано до складу прибутків чи збитків	-8	-8	-32	-24	300,0
Податковий ефект	-	6	2	2	100,0
Статті, які не будуть в подальшому рекласифіковані у прибуток чи збиток:					
- переоцінка будівель	-70	139	-32	38	-54,3
- податковий ефект	15	-25	6	-9	-60,0
Інші сукупні доходи (витрати)	1974	-1549	-1818	-3792	-192,1
Всього сукупних доходів (витрат) за рік	34583	22753	33232	-1351	-3,9

Слід зазначити, що левову частку у складі прибутку банку займають саме кредитні операції. Згідно з даних табл. 2.8 банк окреслює скорочення сукупного доходу в обсягах 1351 млн грн (на 3,9 %) за період 2019-2021 рр. Вважаємо, скорочення доходу, спровоковано реаліями військового стану і тими труднощами, в економіці країни.

Процентні доходи за 2019-2021 рр. зросли на 2013 млн грн (на 5,9 %), а процентні витрати зменшились на 7637 млн грн (на 53,9 %), що є позитивним. За цих умов чистий процентний дохід характеризується зростанням на 49,1 %. Відрахування стосовно резерву на зменшення корисності збільшились на 852 млн грн (у 213 разів), чисті процентні доходи враховуючи резерв на

зменшення корисності зменшились на 44,7 %. Доходи стосовно виплат і комісійних зросли на 10482 млн грн або ж на 42,7 %, витрати стосовно виплат і комісійних збільшились на 85,4% (на 5454 млн грн). Прибутки без участі збитків від операцій стосовно іноземної валюти та своп-контрактів зросли на 637 млн грн (на 24,6 %). За період дослідження прибутки стосовно реалізації цінних паперів, що є інвестиційними збільшились на 24 млн грн (у 3 рази). Витрати стосовно резерву під юридичні ризики за 2019-2021 рр. зросли на 6077 млн грн (у 15,7 разів). Зростання стосовно збитків здійснення уцінки будівель на 877 млн грн (у 219,3 рази) є негативним аспектом в діяльності банку. Скорочення відносно адміністративних витрат та інших витрат за період 2019-2021 рр. на 5616 млн грн (на 38,9 %) є позитивним аспектом діяльності підприємства. Скорочення інших чистих доходів на 827 млн грн (на 39,1 %) у 2021 р. порівняно із 2019 р. є негативним для банку. Прибуток до оподаткування збільшився на 2458 млн грн або на 7,5 %, що є позитивним. Чистий прибуток збільшився на 2441 млн грн або ж на 7,5 %. Негативним аспектом з приводу доходів є зростання нереалізованого збитку у 1,9 рази (на 3795 млн грн).

Наступним кроком на шляху дослідження кредитних операцій повинен стати аналіз рентабельності активів загалом (рис. 2.3).

Згідно дослідження даних рис. 2.3 рентабельність активів стосовно досліджуваного банку складає відповідно у 2019-2021 рр. 10,5%, 6,4% та 8,7 %, що відповідає нормативу, навіть є вищою за нього (норматив 0,75-1,5%) і є позитивним.

За допомогою даних табл. 2.9 проведемо дослідження процентних доходів та витрат в межах банку.

Аналіз стосовно даних табл. 2.9 вказує, що за період дослідження відбулось перевищення процентних доходів над процентними витратами, що спровокувало формування чистого процентного доходу для банку в обсягах 19667 млн грн, 21602 млн грн та 29317 млн грн відповідно.

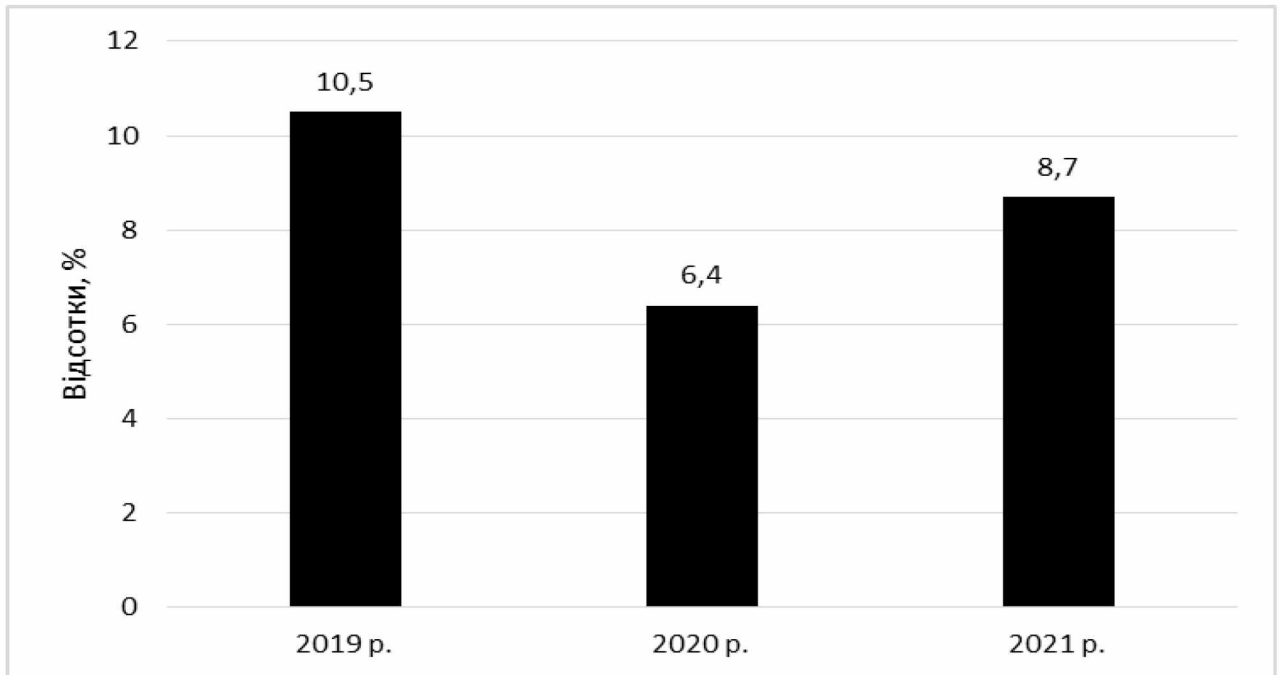

Рис. 2.3. Динаміка рентабельності ХХХ за 2019-2021 рр.

Чистий процентний дохід стосовно об'єкту проведення дослідження зріс в динаміці за 2019-2021 рр. на 2013 млн грн, що є позитивним і окреслює ефективність здійснення управлінських заходів банку.

При цьому варто відзначити, що кредити та аванси видані фізичним особам забезпечили у 2021 р. менший дохід ніж у попередні роки, дане зменшення спровокували реалії війни. Банк сам зменшив надання кредитів і за цих обставин дохід знизився на 1065 млн грн.

Процентні доходи за інвестиційними цінними паперами за СВІД збільшились у 2021 р. порівняно із 2019 р. на 2805 млн грн. Процентні доходи стосовно заборгованості банків збільшились на 760 млн грн у 2021 р. порівняно із 2019 р.

Процентні доходи від кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу збільшились на 581 млн грн. Процентні доходи від кредитів та авансів юридичним особам навпаки, скоротились на 595 млн грн, скоротились також доходи від інвестиційних цінних паперів за АС (на 493 млн грн), доходи стосовно грошових коштів та еквівалентів і обов'язкових резервів скоротились на 83 млн грн.

Таблиця 2.9

**Аналіз процентних доходів та витрат
XXX за 2019-2021 рр., млн грн**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
<i>Процентні доходи за ефективною ставкою відсотка (МСП):</i>				
Кредити та аванси фізичним особам	19014	17896	17949	-1065
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	6791	7194	9596	2805
Заборгованість банків	430	1446	1190	760
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу	1256	1160	1837	581
Кредити та аванси юридичним особам	833	630	238	-595
Інвестиційні цінні папери за АС	548	191	55	-493
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	88	30	5	-83
<i>Всього процентних доходів за ефективною ставкою відсотка</i>	28960	28547	30870	1 910
<i>Інші процентні доходи:</i>				
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	4441	4453	4440	-1
Фінансовий лізинг	440	563	544	104
Всього інших процентних доходів	4881	5016	4984	103
<i>Всього процентних доходів</i>	33841	33563	35854	2013
<i>Процентні витрати:</i>				
Строкові депозити фізичних осіб	8633	7428	4611	-4022
Поточні/розрахункові рахунки	3151	3419	1519	-1632
Строкові депозити юридичних осіб	349	574	197	-152
Орендні зобов'язання орендаря	244	267	209	-35
Заборгованість перед НБУ	1 687	263	-	x
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	102	4	-	x
Інше	8	6	1	-7
<i>Всього процентних витрат</i>	14174	11961	6537	-7637
<i>Чистий процентний дохід</i>	19667	21602	29317	9650

Процентні витрати стосовно строкових депозитів фізичних осіб скоротились на 4022 млн грн, процентні витрати стосовно строкових та розрахункових рахунків скоротились на 1632 млн грн, витрати по строковим депозитам юридичних осіб зменшилися на 152 млн грн, заборгованість НБУ у банку взагалі у 2021 році відсутня, скоротились витрати банку відносно зобов'язань орендних на 35 млн грн. В межах XXX взагалі відсутні витрати

інших банків у 2021 р. На наш погляд, головними факторами скорочення витрат є скорочення відсоткових ставок стосовно депозитів та ризику пов'язані із воєнними діями.

На базі даних табл. 2.10 проаналізуємо відносні показники стосовно здійснення управління кредитними ресурсами.

Таблиця 2.10

Аналіз ефективності управління кредитними ресурсами

XXX за 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Чиста маржа	10,9	8,8	7,3	-3,6
Чистий спред	-5,6	-3,6	9,2	14,8
Коефіцієнт ефективності діяльності банку	99,9	71,0	81,2	-18,7
Відношення кредитного портфелю до зобов'язань банку	23,3	16,7	72,5	49,2
Доля вкладів фізичних осіб в пасивах	32,0	26,8	21,7	-10,3
Ефективність використання банком залучених ресурсів	13,6	7,8	20,5	6,9
Коефіцієнт використання депозитів	0,180	0,151	0,972	0,792
Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів	0,247	0,176	1,416	1,169
Коефіцієнт ефективної депозитної політики	0,148	0,122	0,109	-0,039

Аналіз даних поданих в межах табл. 2.10 показав, що чиста маржа банку скоротилась (в динаміці на 3,6 в.п.), однак вона відповідає нормативу в усіх роках (норматив не менше 4,5 %). Чистий спред має негативні значення (у 2019 р. та у 2020 р.), і хоча процентні доходи банку є вищими ніж процентні витрати, але зобов'язання перевищують працюючі активи, що й формує негативне значення відносно цього показника (менше за норматив), що окреслює доцільність збільшення працюючих активів. У 2021 р. банк має позитивне значення відносно чистого спреду, котре складає 9,2. Коефіцієнт відносно ефективності здійснення діяльності банку окреслює неефективність цієї роботи, бо норматив складає не менше 120 %, а банк має значення 99,9 %, 71,0 % та 81,2 % відповідно у 2019-2021 рр. (в динаміці даний

коефіцієнт тяжіє до скорочення на 18,7 %, що є негативним аспектом). Відношення стосовно кредитного портфелю зобов'язань повинно становити 70-100 %, а в ХХХ цей показник є значно меншим у 2019-2020 рр., що вказує на неефективність кредитної і депозитної політики банку в даних періодах. Ситуація покращилась у 2021 р. за даним показником, який складає 72,5 %. Частка із вкладів осіб, що є фізичними не повинна бути більша за – 50%, якщо ж даний показник буде перевищено, то банк вважатиметься ощадним. В ХХХ частка вкладів стосовно фізичних осіб складає 32,0 %, 26,8 %, 21,7 % відповідно за період здійснення дослідження. Варто акцентувати, що коефіцієнт ефективності стосовно використання депозитів в ХХХ складає відповідно у 2019-2021 рр. 0,148; 0,122; 0,109 і має динамічне скорочення.

В межах табл. 2.11 нами подано показники аналізу дотримання нормативів стосовно кредитного ризику для ХХХ за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.11

**Аналіз нормативів кредитного ризику
ХХХ за 2019-2021 рр.**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	16,64	9,62	8,01	-8,63
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	32,04	0,00	0,00	-32,04
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	0,43	0,16	0,08	-0,35

Згідно із даними табл. 2.11, розрахований нами норматив стосовно максимального обсягу ризику, що є кредитним для ХХХ складає 16,64%, 9,62 % та 8,01 % відповідно у 2019-2021 рр. За інструкцією НБУ виконання нормативів є обов'язковим для банків, а значення показника Н7 не має перевищувати 25%, отже в межах періоду дослідження цей показник для банку відповідає нормативу.

Норматив відносно великих кредитних ризиків (згідно вимог НБУ) не повинен перевищувати 8-кратного розміру від регулятивного капіталу. Значення показника Н8 для ХХХ в 2019-2021 рр. відповідає нормативу.

Норматив відносно максимального обсягу стосовно кредитного ризику операцій із пов'язаними з банком особами Н9 повинен складати не більше 25%, згідно вимог НБУ [16, 44].

В досліджуваному банку, він складає 43 %, 16 % та 8 % тобто перевищує нормативне значення у 2019 р. і перебуває в межах нормативу у 2020 та 2021 рр.

Наступним кроком на шляху дослідження кредитних операцій банку, з нашого погляду, повинно стати дослідження кредитів наданих ХХХ в розрізі галузей економіки (табл. 2.12).

Аналіз даних табл. 2.12 вказує на скорочення кредитів наданих фізичним особам в обсягах 2519541,5 млн грн, кредитів наданих сільському господарству в обсягах 2693873,5 млн грн, кредитів наданих лісовому господарству в обсягах 9138,1 млн грн, кредитів виданих рибному господарству на 1563,6 млн грн, кредитів на харчове виробництво на 446710,6 млн грн, кредитів на металургійне виробництво на 167244,5 млн грн, кредитів на будівництво будівель в обсягах 2068727,9 млн грн.

Однак варто також відзначити і зростання кредитів наданих ХХХ за певними галузями за період дослідження, зокрема: зростання кредитів на текстильне виробництво на 30264,8 млн грн, виробництво одягу на 38587,8 млн грн, будівництво споруд на 7309,1 млн грн, освіту на 32016 млн грн, охорону здоров'я на 111369,5 млн. грн.

В межах табл. 2.13 нами узагальнено кредитні операції ХХХ в розрізі фізичних осіб за класом боржника за період 2019-2021 рр.

Аналіз даних табл. 2.13 дає змогу сформулювати наступні висновки, що найбільші обсяги кредитів фізичним особам ХХХ надав першому і п'ятому класу боржників.

Таблиця 2.12

**Аналіз кредитних операцій ХХХ за видами економічної діяльності
за 2019-2021 рр., млн грн**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Фізичних осіб (у т.ч. приватних нотаріусів та адвокатів) та нерезидентів	35658520,1	10326823,9	10 638978,6	-25019541,5
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	6235723,3	3903336,4	3541849,8	-2693873,5
Лісове господарство та лісозаготівлі	58017,5	34685,2	48879,4	-9138,1
Рибне господарство	10004,5	6627,6	8540,9	-1463,6
Виробництво харчових продуктів	765553,9	630204,5	318843,3	-446710,6
Текстильне виробництво	20326,0	13898,1	50590,8	30264,8
Виробництво одягу	45128,4	56211,6	83716,2	38587,8
Металургійне виробництво	214388,5	271054,5	47144,0	-167244,5
Будівництво будівель	7920526,4	5809321,1	5851798,5	-2068727,9
Будівництво споруд	51091,0	31108,9	58400,1	7309,1
Освіта	24965,0	18676,0	56981,0	32016,0
Охорона здоров'я	28190,6	55833,5	139560,1	111369,5

Так, кредити за першим класом боржників складають відповідно 47795923 млн грн, 45047358 млн грн, 57752630 млн грн у 2019-2021 рр., при цьому їх обсяги за період дослідження зросли на 9956707 млн грн, що відповідно спровокувало зростання кредитного ризику за даним класом боржників на 130034 млн грн за період дослідження.

За п'ятим класом боржників кредити склали 26345741 млн грн, 13103531 млн грн, 9904405 млн грн відповідно у 2019-2021 рр., маючи тенденційне скорочення в обсягах 16441336 млн грн, при цьому за період дослідження відповідно скоротився і кредитний ризик за даним класом боржника на 16275141 млн грн.

За третім і четвертим класом боржника фізичних осіб відбулось скорочення за обсягами наданих кредитів та за обсягами кредитного ризику,

зокрема: за третім класом на 118011 млн грн та 40862 млн грн відповідно, за четвертим класом боржника на 86250 млн грн та 59819 млн грн відповідно.

Таблиця 2.13

**Аналіз кредитних операцій ХХХ за класами боржника
(фізичні особи) за 2019-2021 рр., млн грн**

Клас боржника	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
1	Сума кредитної заборгованості	47795923	45047358	57752630	9956707
	Кредитний ризик	916731	839591	1046765	130034
2	Сума кредитної заборгованості	78681	68643	92187	13506
	Кредитний ризик	15445	8688	7256	-8189
3	Сума кредитної заборгованості	359049	205608	241038	-118011
	Кредитний ризик	118153	66152	77291	-40862
4	Сума кредитної заборгованості	240805	145454	154555	-86250
	Кредитний ризик	148100	85518	88281	-59819
5	Сума кредитної заборгованості	26345741	13103531	9904405	-16441336
	Кредитний ризик	25897873	12717128	9622732	-16275141

Аналіз кредитних операцій юридичних осіб в розрізі класів боржника для ХХХ за 2019-2021 рр. подано нами в межах табл. 2.14.

Аналіз даних табл. 2.14 дає змогу зробити висновок, що найбільші обсяги кредитів в розрізі юридичних осіб ХХХ за період дослідження надав десятому класу боржників, зокрема 212850775 млн грн, 168092369 млн грн та 164628979 млн грн відповідно у 2019-2021 рр., при цьому обсяги кредитних ресурсів наданих даному класу боржника скоротились в динаміці на 48221796 млн грн, скоротився і кредитний ризик по даному класу боржника в динаміці на 48221514 млн грн.

Далі в рейтингу надання кредитів юридичним особам за класом боржника стоїть перший клас, зокрема даному класу були надані кредити в обсягах 4350223 млн грн, 4203194 млн грн, 6758084 млн грн відповідно у 2019-2021 рр., при цьому за даним класом боржника відбулося зростання на

2407861 млн грн, кредитний ризик за даним класом боржника збільшився на 15903 млн грн.

Таблиця 2.14

Аналіз кредитних операцій ХХХ за класами боржника (юридичні особи) за 2019-2021 рр., млн грн

Клас боржника	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
1	Сума кредитної заборгованості	4350223	4203194	6758084	2407861
	Кредитний ризик	321678	274115	337581	15903
2	Сума кредитної заборгованості	1614652	1111458	1302850	-311802
	Кредитний ризик	44082	10211	15249	-28833
3	Сума кредитної заборгованості	2224892	2646200	3205491	980599
	Кредитний ризик	106238	136314	157334	51096
4	Сума кредитної заборгованості	1184410	1092210	813728	-370682
	Кредитний ризик	58770	15 919	12037	-46733
5	Сума кредитної заборгованості	554708	715520	153961	-400747
	Кредитний ризик	12987	16 021	6229	-6758
6	Сума кредитної заборгованості	28836	287532	15519	-13317
	Кредитний ризик	3090	7078	48	-3042
7	Сума кредитної заборгованості	32205	7326	15574	-16631
	Кредитний ризик	1481	557	87	-1394
8	Сума кредитної заборгованості	6867	25062	18886	12019
	Кредитний ризик	1908	6197	1096	-812
9	Сума кредитної заборгованості	217920	292011	167094	-50826
	Кредитний ризик	66513	88231	13445	-53068
10	Сума кредитної заборгованості	212850775	168092369	164628979	-48221796
	Кредитний ризик	212813856	168020539	164592342	-48221514

Динамічно варто відзначити зростання обсягів кредитів наданих третьому класу боржників в обсягах 980599 млн грн, при зростанні кредитного ризику на 51096 млн грн. Зросли також обсяги наданих кредитів

юридичним особам в розрізі восьмого класу боржника на 12019 млн грн, але кредитний ризик по даному класу скоротився на 812 млн грн. Скорочення стосовно надання кредитів в розрізі класів юридичних осіб відбулося за другим класом боржників на 311802 млн грн, при цьому кредитний ризик в межах даного класу боржників скоротився на 28833 млн грн. За четвертим класом боржників відбулося скорочення стосовно надання кредитів в обсягах 370682 млн грн, при цьому кредитний ризик за цим класом скоротився на 46733 млн грн. За п'ятим класом боржника відбулося скорочення кредитів в обсягах 400747 млн грн, при цьому кредитний ризик скоротився на 6758 млн грн. В межах шостого класу боржників відбулося скорочення надання кредитів в обсягах 13317 млн грн, при цьому кредитний ризик скоротився на 13042 млн грн. За сьомим класом боржників відбулося скорочення обсягів кредитів на 166631 млн грн за період дослідження, при цьому кредитний ризик скоротився на 1394 млн грн. Сума кредитної заборгованості відносно дев'ятого класу боржників юридичних осіб за 2019-2021 рр. скоротилась на 50826 млн грн, при цьому кредитний ризик скоротився на 53068 млн. грн в розрізі 2019-2021 рр.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Засоби оптимізації кредитних операцій комерційного банку

Управління кредитними операціями банку є ваговою складовою здійснення управління в межах активних операцій банку, але дане управління розпочинається ще на рівні НБУ: 1) державний рівень – рівень Національному банку України; 2) рівень управління комерційного банку [1, 2, 4, 5, 7, 23, 27, 45, 46, 59]. Управління на рівні НБУ не передбачає безпосередній контроль кредитних операцій кожного окремого банку, він передбачає регулювання кредитних ресурсів банківської системи в цілому з ціллю впливу на монетарну політику держави. Управління кредитними операціями в межах окремо взятого банку залежить від дій та застосування синергії управлінських механізмів банку [27]. Отже, комерційний банк може здійснювати управління кредитними операціями базуючись на зовнішньому середовищі, яке сформував НБУ і держава загалом.

Слід також акцентувати на тому, що кредитні операції – запорука успішності не лише комерційних банків, а й клієнтів банківської установи, котрі завдяки кредитам задовольняють свої виробничі та споживчі потреби.

Ефективність кредитних операцій банку впливає на ефективність кредитних операцій банківської системи загалом, впливає на стабільність банківської системи, забезпечує рух в межах економіки [18, 23, 26, 28].

За нашим переконанням моніторинг стосовно управління кредитними операціями банку слід розпочати враховуючи інструменти управління (та їх поєднання), котрі використовує НБУ, бо саме завдяки управлінню на рівні центрального банку розпочинається цей шлях здійснення управління (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Інструменти, якими користується Національний банк України з ціллю
регулювання монетарної політики**

Інструменти, [33-34, 36, 37, 39, 43, 45-48, 50-51]	Механізм здійснення впливу на кредитні засоби банку
Норма обов'язкового резервування	<ul style="list-style-type: none"> - за збільшення (зменшення) норми обов'язкового резервування вартість кредитів в межах банків зростає (скорочується); - формування норми обов'язкового резервування враховуючи терміни здійснення вкладення впливає на структуру кредитів; - встановлення норми обов'язкового резервування за валютою впливає на структурованість кредитів в межах національної та іноземної валюти
Облікова ставка – постійний інструмент НБУ	- підвищення (скорочення) облікової ставки призводить до зростання вартості (зниження вартості) здійснення кредитів
Операції рефінансування – постійний інструмент НБУ	- через постійну лінію здійснення рефінансування та через тендер – розширюються можливості надання кредитних ресурсів для банків і навпаки за скорочення рефінансування
РЕПО операції – у досліджуваному періоді НБУ не користувався цим інструментом	<ul style="list-style-type: none"> - купівля облігацій, що є державними із кредитного портфеля конкретного банку (пряме репо) – розширює можливості для банку надання кредитів; - продаж НБУ облігацій, що є державними зі свого портфеля (репо зворотнє) звужує можливості кредитних операцій банку
СВОП операції – у 2020-2021 рр. НБУ не користувався цим інструментом	- купівля стосовно іноземної валюти у конкретного комерційного банку призводить до розширення (скорочення) кредитних операцій в національній валюті і навпаки у випадку продажу НБУ валюти
Операції стосовно власних боргових зобов'язань – НБУ здійснював такі операції в періоді дослідження	- продаж депозитних сертифікатів НБУ комерційним банкам скорочує кредитні операції банків і навпаки за купівлі депозитних сертифікатів НБУ

Проаналізуємо детальний вплив норми обов'язкового резервування на кредитні операції комерційних банків в межах табл. 3.2.

Надалі проаналізуємо динаміку відсоткових ставок за інструментами НБУ за 2019-2021 рр. (табл. 3.3) [39]. Аналіз динаміки з облікової ставки НБУ окреслює її скорочення за період дослідження з 18,0 % до 8,5 %, що вказує на

те, що НБУ проводить політику здешевлення кредитів для банків та розширення їх кредитних можливостей.

Таблиця 3.2

**Вплив норми обов'язкового резервування на кредитні операції
комерційних банків**

Період [33, 34, 39, 48, 50]	Відсоткові ставки	Вплив на кредитні операції комерційних банків
2019 р. - 9.03.2020 р.	Відсоткові ставки не залежать від валюти і суб'єктів, однак варіюють за термінами: а) на вимогу і стосовно поточних коштів – 6,5%; б) за строковими коштами – 3%;	Провокують банки до збільшення довгострокових кредитів та скорочення короткострокових
10.03.2020 р.- січень 2022 р.	Відсоткові ставки не залежать від строків і суб'єктів, а варіюють за валютою: а) для гривневих коштів - 0,0 %; б) для валюти - 10,0 %;	Провокують банки до формування кредитів в національній валюті
з лютого 2022 р.	- 0,0 % - строкові в національній валюті; - 2,0 % - депозити до запитання в межах національної валюти; -12,0 % - для будь-яких коштів в межах іноземної валюти	Провокують до формування кредитів в національній валюті, віддаючи перевагу строкових кредитам

Відсоткова ставка НБУ стосовно кредитів «овернайт» за період 2019-2021 рр. скоротилась з 20 % до 10,0 %, що також вказує на політику НБУ відносно розширення кредитних можливостей банку.

Скорочення відсоткової ставки за тендерним кредитуванням на термін до 90 днів за період проведення дослідження із 18,0 % до 10,0 % вказує на стимулювання банків до здійснення короткострокового кредитування.

Динаміка відсоткової ставки із короткострокової мобілізації НБУ на базі діючої лінії здійснення тендерів із формування депозитних сертифікатів овернайт за період дослідження має тенденційне зниження із 16% до 8,0 %, що провокує банки скорочувати власні вкладення в дані сертифікати і нарощувати кредитні ресурси. Аналогічний висновок можна зробити

дослідивши відсоткову ставку за депозитними сертифікатами НБУ на строк (ставка скоротилась із 18 % до 9,0 %) [39].

Таблиця 3.3

**Аналіз динаміки відсоткових ставок інструментів НБУ
за 2019-2021 рр.**

Період	Відсоткові ставки	Період	Відсоткові ставки	Період	Відсоткові ставки	Період	Відсоткові ставки	Період	Відсоткові ставки
Облікова ставка		Відсоткова ставка НБУ за кредитами «овернайт»		Відсоткова ставка за тендерними кредитами НБУ		Відсоткова ставка розміщення депозитних сертифікатів на умовах овернайт		Відсоткова ставка із мобілізації коштів банків за тендером із депозитних сертифікатів НБУ	
2019 р.									
15.03	18,0	04.01	20,0	18.01	18,0	3.01	16,0	04.01	18,0
07.06	17,5	26.04	19,5	26.04	17,5	26.04	15,5	03.05	17,5
19.07	17,0	19.07	19,0	19.07	17,0	19.07	15,0	26.07	17,0
06.09	16,5	18.09	18,5	13.09	16,5	6.09	14,5	6.09	16,5
25.10	15,5	20.11	17,5	25.10	15,5	25.10	13,5	01.11	15,5
13.12	13,5			20.12	13,5	13.12	11,0	13.12	13,5
2020 р.									
01.01	13,5	21.01	15,5	3.01	13,5	31.01	9,0	07.02	11,0
31.01	11,0	31.01	13,0	31.01	11,0	13.03	8,0	20.03	10,0
13.03	10,0	13.03	12,0	13.03	10,0	24.04	6,0	24.04	8,0
24.04	8,0	28.04	10,0	24.04	8,0	12.06	5,0	12.06	6,0
11.12	6,0	30.06	7,0	12.06	6,0				
2021 р.									
01.01	6,0	01.01	7,0	12.03	6,5	05.03	5,5	05.03	6,5
05.03	6,5	05.03	7,5	16.04	7,5	16.04	6,5	16.04	7,5
16.04	7,5	19.05	8,5	09.07	7,7; 7,5	23.07	7,0	23.07	8,0
23.07	8,0	19.08	9,0	16.07	9,0	10.09	7,5	10.09	8,5
10.09	8,5	15.09	9,5	30.07	9,2	10.12	8,0	10.12	9,0
		10.12	10,0	13.08	9,0				
				03.09	9,9				
				17.09	9,5				
				10.12	10,0				

Проаналізуємо як в дійсності вплинули інструменти НБУ на кредитні операції в межах банківської системи України в цілому за період 2019-2021 рр. (табл. 3.4) [39]. Аналіз даних табл. 3.4 показав, що кредити корпоративному сектору за період дослідження знизились на 11601 млн грн, при цьому

непрацюючі кредити також скоротились, що є позитивним (на 154409 або на 17,7 %).

Таблиця 3.4

**Аналіз впливу інструментів НБУ на кредитні операції
банків в розрізі суб'єктів надання кредитних ресурсів
за 2019-2021 рр.**

Кредитні операції банків, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
Кредити корпоративному сектору	847259	795405	835658	-11601
непрацюючі кредити	456074	371157	301665	-154409
частка непрацюючих кредитів, %	53,8	46,7	36,1	-17,7
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	214252	208383	256291	42039
непрацюючі кредити	73077	58230	43210	-29867
частка непрацюючих кредитів, %	34,1	27,9	16,9	-17,2
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	31368	34057	30581	-787
непрацюючі кредити	946	984	256	-690
частка непрацюючих кредитів, %	3,0	2,8	0,8	-2,2
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	4717	11734	27037	22320
непрацюючі кредити	683	0	0	-683
частка непрацюючих кредитів, %	14,5	0,0	0,0	-14,5
Всі кредити	1097595	1049579	1149567	51972

Кредити фізичним особам, навпаки зросли за період дослідження на 42039 млн грн, частка непрацюючих кредитів в розрізі фізичних осіб скоротилась на 29867 млн грн або на 17,2 %. Обсяги міжбанківських кредитів скоротились на 787 млн грн, при цьому непрацюючі міжбанківські кредити скоротились на 690 млн грн або на 2,2 %.

Кредити органам державної влади за період 2019-2021 рр. зросли на 22320 млн грн, при цьому скоротились непрацюючі кредити державним органам влади на 683 млн грн або на 14,5%.

Вцілому кредити в межах банківської системи зросли на 51972 млн грн.

Проаналізуємо вплив інструментів НБУ на кредитні операції банківської системи в розрізі банків (табл. 3.5) [39].

Таблиця 3.5

**Аналіз впливу інструментів НБУ на кредитні операції
в розрізі банків за 2019-2021 рр.**

Кредитні операції банків, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
Всі кредити	1097595	1049579	1149567	51972
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	624856	540326	539403	-85453
іноземних банківських груп	330599	344206	400930	70331
з приватним капіталом	142140	164673	209234	67094
неплатоспроможні	0	374	0	0
Непрацюючі кредити	530780	430371	345131	-185649
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	396903	310225	253977	-142926
іноземних банківських груп	107476	95891	71426	-36050
з приватним капіталом	26401	23975	19728	-6673
неплатоспроможні	0	280	0	0
Частка непрацюючих кредитів, %	48,4	41,0	30,0	-18,4
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	63,5	57,4	47,1	-16,4
іноземних банківських груп	32,5	27,9	17,8	-14,7
з приватним капіталом	18,6	14,6	9,4	-9,2
неплатоспроможні	0,0	74,8	0,0	0,0
Кошти на коррахунках, за якими оцінюється кредитний ризик	121830	182626	182890	61060

Згідно даних табл. 3.5 обсяги кредитів банків з державною власністю скоротились на 85453 млн грн, іноземних банківських груп зросли на 70331 млн грн, банків з приватним капіталом зросли на 67094 млн грн.

Обсяги непрацюючих кредитів вцілому по банківській системі скоротились на 185649 млн грн або на 18,4 %. Банки з державною формою власності скоротили власні кредити на 142926 млн грн або на 16,4 %, банки іноземних банківських груп скоротили обсяги непрацюючих активів на

36050 млн грн або на 14,7 %, банки з приватним капіталом скоротили свої непрацюючі кредити на 6673 млн грн або на 9,2 %.

В межах табл. 3.6 нами подано аналіз впливу інструментів НБУ на кредитні операції ХХХ [39].

Згідно даних табл. 3.6, хоча НБУ будував власну політику стимулюючи банки до нарощування кредитних засобів, але все ж таки ПриватБанк, навпаки у 2021 р. порівняно із 2019 р. скоротив власні кредитні засоби з 305163 млн грн до 249621 млн грн. Однак, порівнюючи 2021 р. із 2020 р. банк все ж таки, хоча і в незначних обсягах, але наростив власні кредитні операції.

Таблиця 3.6

**Аналіз впливу інструментів НБУ на кредитні операції
ХХХ за 2019-2021 рр.**

Кредитні операції, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
Всі кредити	305163	24013	249621	-55542
Непрацюючі кредити	239197	181196	174533	-64664
Частка непрацюючих кредитів, %	78,4	74,0	69,9	-8,5

Варто відзначити і високу питому вагу у складі кредитних засобів непрацюючих кредитів, зокрема 78,4 %, 74,0 % та 69,9 % відповідно у 2019-2021 рр. Позитивним аспектом є те, що за період дослідження питома вага непрацюючих активів все ж таки знизилась.

Вважаємо також доцільним з ціллю оптимізації стосовно депозитних ресурсів в межах ХХХ використати один із прийомів з приводу управління – імунізацію балансу.

Внутрішнє управління стосовно кредитних операцій банку – це управління, яке здійснюється на базі управлінських дій і рішень управлінського персоналу та акціонерів банку (рис. 3.1) [1, 4, 27, 59-61].

Управління в межах кредитного портфелю комерційного банку може бути [4, 27, 59]: реактивним, тобто орієнтованим на вимоги НБУ;

проактивним, тобто орієнтованим відносно цільових стратегій здійснення управління в межах банку.

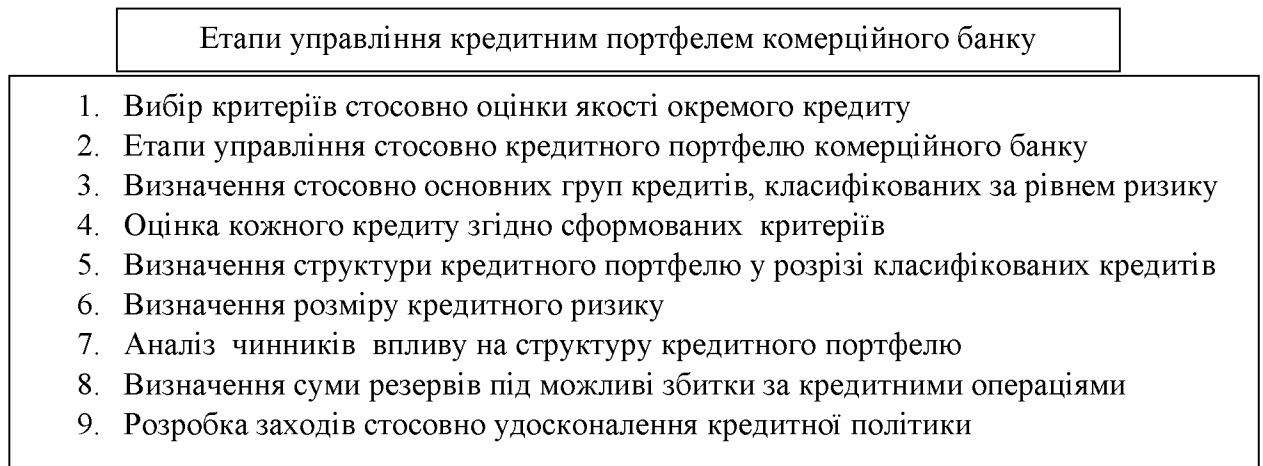

Рис. 3.1. Етапи управління кредитним портфелем комерційного банку

Здійснюючи управління кредитним портфелем комерційний банк може використовувати наступні стратегії [27, 59]:

1) стратегія трансформації активів – перетворення за потреби всіх активів у ліквідну форму. Дана стратегія може легко втілюватися і має низьку ризиковість, однак не всі активи можуть швидко трансформуватись в високоліквідні, окрім цього за даної трансформації банк понесе втрати від скорочення кредитів. Методом втілення стратегії є метод загального фонду (фондовий пул) – утворюються загальні активи, які потрібні для формування кредитних операцій не звертаючи увагу на джерела походження коштів для формування кредитів;

2) стратегія формування позики відносно ліквідних активів. Ця стратегія не використовує кредити, що приносять прибуток, однак є складнішою відносно застосування та потребує наявності високорозвинених фінансових ринків. Методом втілення цієї стратегії є поділ джерел фінансування за строками та обсягами з метою інвестування їх в кредитні операції;

3) стратегія збалансування ліквідності передбачає балансування між купівлею високоліквідних коштів та вкладенням в кредити, котрі формують

прибуток. Перевагою даної стратегії є маневрування між ризиком і доходністю. Недоліком цієї стратегії є потреба у постійному моніторингу. Методом втілення цієї стратегії є імунізація балансу (метод дюрації), метод гепу. Імунізація відносно балансу полягає в оптимізації балансу (даний баланс за використання цього методу втрачає чутливість відносно змін відсотка) шляхом оптимізації між активами і пасивами.

В межах табл. 3.7, подано оптимізований баланс ХХХ згідно підходу імунізації за 2019-2021 рр., що є одним із методів управління кредитними операціями комерційного банку.

Таблиця 3.7

Управління кредитними операціями банку з використанням підходу імунізації ХХХ за 2019-2021 рр.

Найменування статті	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
	сума, млн грн	сума, млн грн	сума, млн грн	сума, млн грн
Загальні зобов'язання	255194	329700	334681	79487
Загальні активи	309723	382525	401296	91573
Показник дюрації пасивів	2,7	2,1	2,2	-0,5
Показник дюрації активів	3,3	2,4	2,5	-0,8

Отже, згідно даних табл. 3.7 з ціллю управління кредитними операціями банку потрібно здійснити захист банку відносно змін у відсотках за плановим горизонтом, який по тривалості повинен відповідати дюрації.

Згідно даного підходу повинні балансувати між собою пасиви і активи за середньозваженими і приведенними вартостями.

Для ХХХ строк надходжень за активами, враховуючи середнє значення повинен складати 3,3; 2,4 та 2,5 років відповідно за періодами дослідження.

Показник стосовно дюрації зобов'язань (термін погашення зобов'язань) повинен складати 2,7; 2,1 та 2,2 роки відповідно.

3.2. Шляхи мінімізації фінансових ризиків під час здійснення кредитних операцій комерційного банку

Фінансові ризики стосовно кредитних операцій банку, це ризики неоптимальності в межах строків між депозитами і кредитами, це ризики зміни відсоткової ставки та нестачі ресурсів для здійснення кредитних операцій.

Варто акцентувати, що на обсяг та вартість кредитних операцій впливає як НБУ, здійснюючи свою монетарну політику, так і комерційний банк здійснюючи управління в межах банку.

З ціллю зменшення фінансових ризиків пов'язаних з кредитними операціями банку, вважаємо, що банку потрібно [1, 4,7, 8, 27, 58-59]:

1) привести в режим оптимальності строки між депозитами та кредитами отриманими банком на міжбанківському ринку, кредитами від НБУ та строки розміщення даних ресурсів в кредитні операції банку;

2) здійснювати страхування відносно фінансових ризиків (в межах депозитних ставок) шляхом хеджування ризику з використанням контрактів ф'ючерс, форвард.

Левову частку в ресурсах, котрі використовуються для формування кредитних операцій займають депозити. Узгодженість між термінами залучення депозитів і кредитів здійснюється на базі фіксації спреду, що забезпечує сталість ставки, що є відсотковою.

Узгодження термінів за пасивами і активами забезпечує оптимальність строків, що призводить до стабілізації прибутку. Узгодження відносно стабілізації строків можливе за використання двох підходів, що мають протилежні дії (рис. 3.2) [11, 12, 18, 27].

Обрання тієї чи іншої стратегії залежить від рішень в межах банку.

З метою скорочення фінансового ризику нами здійснено оптимізацію строків формування депозитів та розміщення їх в кредити з використанням

двох стратегій, однак банк одночасно дві стратегії використовувати не може. Рішення стосовно вибору стратегії в межах конкретного банку буде залежати від ставлення фінансового менеджера банку до категорії ризику. В межах стратегії мінімізації фінансового ризику та оптимізації прибутку виникають три підвиди, зокрема консервативний, помірний та агресивний підхід.

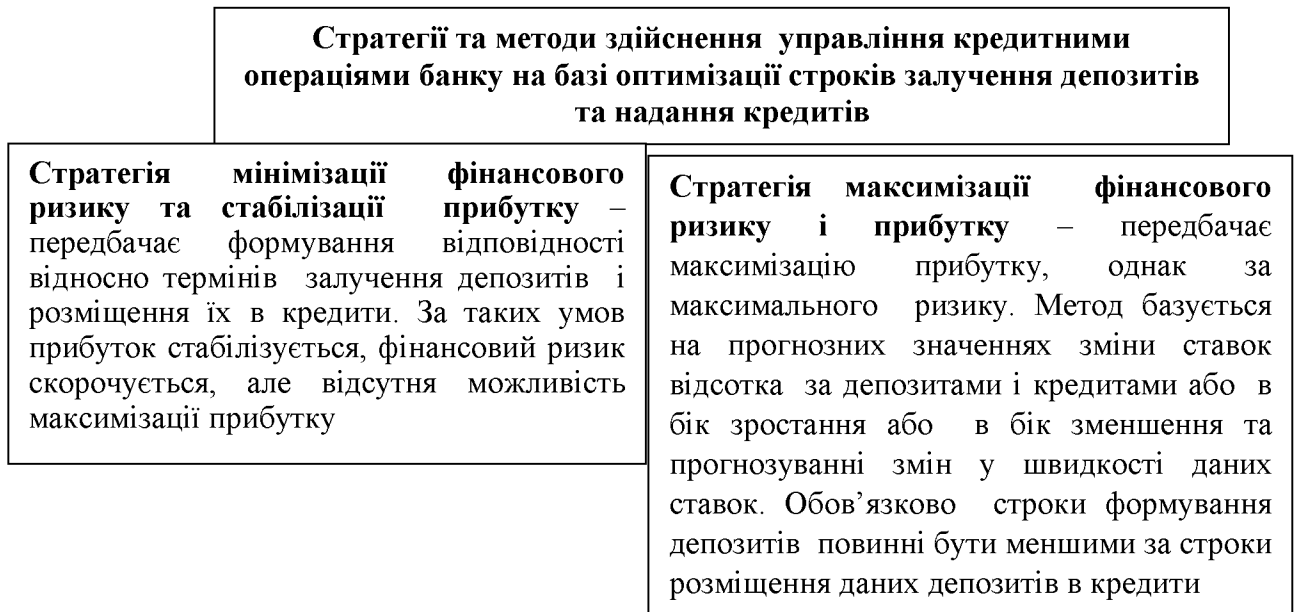

Рис. 3.2. Стратегії та методи здійснення управління кредитними операціями банку на базі оптимізації строків залучення депозитів та надання кредитів

Початкові умови для формування кожної із стратегій повинні бути однаковими з ціллю можливості порівняння ефективності даних стратегій (табл. 3.8).

Формуючи початкові умови до реалізації стратегій межах табл. 3.8 нами взято максимальні терміни за строками, в останньому періоді – від 366 днів - 2 роки. За базис дослідження ми взяли ставки за строковими депозитами юридичних осіб та кредит в межах кредитної лінії для юридичних осіб згідно даних звітності ХХХ (2021 р.).

Згідно із початковими даними (табл. 3.8), найбільший спред, тобто дохід відносно залучених депозитів за умови їх розміщення в кредити банк

матиме за розміщення на строк від одного року, найменший – у випадку розміщення депозитів на строк від 30 до 60 днів. У випадку здійснення розміщення на строк від 91 до 366 днів спред є стабільним, хоча і зростають ставки відсотка відносно залучення депозитів, але відсоток відносно їх розміщення однаковий.

Таблиця 3.8

**Початкові умови стратегічного управління кредитними операціями
XXX, 2021 р.**

Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів	Сума залучення / розміщення, млн грн	Відсоткові ставки, %		
		Строковий депозит	Кредит	Спред
30-60	100000	2,25	11,0	8,75
61-90		2,75	13,0	10,25
91-180		3,25	14,0	10,75
181-270		4,25	15,0	10,75
271-366		5,25	16,0	10,75
Від 366		4,75	17,0	12,25

Отже, з початкових умов відносно формування стратегії ми бачимо, що на обсяг прибутку від залучення депозитів за їх подальшого розміщення в кредити впливають терміни залучення/розміщення.

Здійснюючи планування згідно із стратегії мінімізації ризику та стабілізації прибутку ми сформували однакову суму – 1000000 млн грн, а тому, на розмір прибутку здійснює вплив лише термін залучення / розміщення, оскільки сума не має варіації.

Враховуючи початкові умови формування стратегії здійснимо процес оптимізації строків залучення депозитів та розміщення їх в кредитні ресурси на базі стратегії мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку (табл. 3.9, 3.10, 3.11).

За даними табл. 3.9 видно, що, спред за цієї стратегії є вищим стосовно спреду за початкових умов у періодах 30-366 днів та нижчим на період більше одного року.

Таблиця 3.9

**Управління кредитними операціями ХХХ на базі стратегії
мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку за
консервативного підходу**

Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів	Сума залучення / розміщення, млн грн	Спред з урахуванням прогнозних змін, %	Прибуток банку з урахуванням прогнозних змін, млн грн
30-60	100000	10,6	1749
61-90		12,4	3047
91-180		12,4	6128
181-270		11,9	8816
271-366		10,8	10802
Від 366		7,6	15140

За даними табл. 3.10 спред на період від 91 дня і вище є більшим ніж за консервативного підходу, однак і ризик є більшим.

Варто сказати про те, що вищий ризик виправдовується і більшими обсягами прибутку порівняно із консервативним підходом починаючи з періоду 91 день.

Таблиця 3.10

**Управління кредитними операціями ХХХ на базі стратегії
мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку за помірною
підходу**

Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів	Сума залучення / розміщення, млн грн	Спред з урахуванням прогнозних змін	Прибуток банку з урахуванням прогнозних змін
30-60	100000	10,6	1749
61-90		12,4	3047
91-180		12,5	6142
181-270		12,0	8907
271-366		11,0	10988
Від 366		12,3	24671

За даними табл. 3.11 спред буде найвищим ніж у попередніх підходах починаючи з 181 дня і вище. Варто відзначити і вищий прибуток починаючи з цього періоду за агресивного підходу.

Таблиця 3.11

Управління кредитними операціями ХХХ на базі стратегії мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку за агресивного підходу

Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів	Сума залучення / розміщення, млн грн	Спред з урахуванням прогнозних змін	Прибуток банку з урахуванням прогнозних змін
30-60	100000	10,6	1749
61-90		12,4	3057
91-180		12,5	6170
181-270		12,2	9044
271-366		11,1	11119
Від 366		12,5	25090

Отже, за терміну 30-90 днів спред однаковий за всіма підходами. А от залучення коштів на термін від 91 до 180 днів формує можливості до нижчого спреду – консервативний підхід і вищого спреду за підходами, що є помірним та агресивним. Найвищий спред ми отримаємо за агресивного підходу, але і ризик за цим підходом буде вищим. Окрім того не слід забувати і про сценарії (у нашому випадку він оптимістичний). Якщо ж сценарій буде песимістичним, то ми можемо отримати збиток. Збиток може бути спричинений тим, що за агресивного підходу банк несе значний відсотковий ризик, пов'язаний із невизначеністю відносно змін у ставках стосовно залучення / розміщення ресурсів.

В межах табл. 3.12 нами узагальнено рекомендації щодо використання управлінських підходів стосовно кредитних ризиків на базі стратегії мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку враховуючи консервативний, помірний та агресивний підходи. Згідно сформованої

матриці можна помітити, що ризикувати за короткострокового кредитування не доцільно, ризик є виправданим лише за довгострокового кредитування.

Таблиця 3.12

Матриця управління кредитними операціями ХХХ на базі стратегії мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку

Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів	Консервативний підхід	Помірний підхід	Агресивний підхід
30-60	Однакові умови відносно спреду і прибутку		
61-90	Однакові умови відносно спреду та в незначній мірі більший прибуток за агресивного підходу		
91-180	Спред, прибуток і ризик є нижчими	Однакові умови відносно спреду	
		Помірний фінансовий ризик, нижчий прибуток	Високий фінансовий ризик, вищий прибуток, однак в незначній мірі
181-270	Спред, прибуток і ризик є нижчими	Спред, прибуток і ризик є помірним	Спред, прибуток і ризик є високим
271-366	Спред, прибуток і ризик є нижчими	Спред, прибуток і ризик є помірним	Спред, прибуток і ризик є високим
Від 366	Спред, прибуток і ризик є нижчими	Спред, прибуток і ризик є помірним	Спред, прибуток і ризик є високим

З ціллю скорочення ризику практика здійснення ризик-менеджменту використовує такий показник як показник гепу, який є індикатором відносно чутливості балансу банку стосовно ставок за депозитними / кредитними операціями. Якщо геп має значення, що є від'ємним, то за зростання ставки, що є відсотковою маржа банку скорочуватиметься, а за скорочення ставки, що є відсотковою, навпаки, зростатиме. Для комерційного банку важливо щоб геп був не додатній або ж від'ємний, а відповідав напряду відносно здійснення руху ставок, що максимізують прибуток.

Показник гепу враховується за стратегії максимізації прибутку та фінансового ризику. Проведемо розрахунок показнику гепу в межах ХХХ за 2019-2021 рр. (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

**Управління кредитними операціями ХХХ з використанням стратегії
максимізації прибутку та фінансового ризику**

Показники	Терміни залучення депозитів / терміни надання кредитів, днів						Сума залучення / розміщення, млн грн
	30-60	61-90	91-180	181-270	271-366	від 366	
Прогноз зміни ставок по строковим депозитам - розміщення	11,0	12,0	13,0	14,0	15,0	16,5	х
Показник гепу	- 12365						
Індекс відсоткового ризику за показником гепу, %	35,5						
Варіанти розрахунку	Варіанти зміни відсоткової ставки						
	1	2	3	4	5		
У бік зростання відсоткові ставки, %	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0		
У бік скорочення відсоткові ставки, %	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0		
Вплив гепу за умови зростання відсоткової ставки, млн грн	-12362	-1854	-2472	-3090	-3708		
Вплив гепу за умови скорочення відсоткової ставки, млн грн	12362	1854	2472	3090	3708		

За даними табл. 3.13, якщо ставки відсотка за депозитами в межах ринку будуть рухатися в бік збільшення, то це призведе до того, що банк недоотримає прибуток, і чим більші обсяги стосовно збільшення за відсотковою ставкою, тим більшими будуть обсяги відносно цього недоотримання.

За зменшення відсоткових ставок за депозитами на ринку в тих самих обсягах, ситуація буде протилежною – банк отримає додатковий прибуток. Отже, метод гепу формує умови контролю строків і прибутків. Вважаємо за доцільне використання даного методу з ціллю покращення управління кредитними операціями ХХХ.

Вважаємо, що вдале управління кредитними операціями в межах банку повинно коригувати стратегію управління кредитними операціями відповідно до стратегії управління банком в цілому.

Проведені нами дослідження дозволяють аргументувати рекомендації з приводу удосконалення управління кредитними операціями банку:

- вчасно реагувати і пристосовуватись до управлінських дій зовнішнього рівня – рівня НБУ;
- вчасно реагувати на зміни в економіці та політиці держави;
- використовувати метод імунізації балансу з метою оптимізації ліквідності банку;
- формувати сучасні диджиталізовані депозити і кредити;
- надавати забезпечені та гарантовані кредити та прагнути до відсутності незабезпечених;
- надавати кредити лише перевіреним позичальникам, що мають гарну кредитну історію;
- здійснювати страхування фінансових ризиків за депозитами і кредитами;
- здійснювати оптимізацію між залученими депозитами та їх подальшим розміщенням в кредити;
- досліджувати показник гепу та проводити моніторинг відносно кон'юнктурних змін в межах банківського ринку.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження здійснені у кваліфікаційній роботі дали підстави зробити теоретичні, методичні та практичні висновки, котрі зводяться до наступного: якість операцій кредитування комерційного банку залежить від частки ризикових та критичних кредитів, ліквідності кредитних операцій, їх доходності, диверсифікації та збалансованості між кредитами і депозитами. Під час здійснення процесу управління відносно кредитної діяльності банку варто здійснювати управління не лише в розрізі окремих операцій, а й сукупно, тобто аналізуючи весь кредитний портфель банку.

Результати проведеного нами дослідження відносно діяльності банку та його кредитних операцій дають змогу зробити наступні висновки:

- ХХХ має зростання активів на 191573 млн грн або ж на 22,8 %. В межах активів зросли (за період дослідження) обсяги кредитів виданих клієнтам на 8674 млн грн або на 12,7 % (їх питома вага у складі активів скоротилась на 2,2 в.п.);

- процентні доходи банку за 2019-2021 рр. зросли на 5,9 %, а процентні витрати зменшились на 53,9 %, що є позитивним;

- норматив стосовно максимального обсягу кредитного ризику, складає 16,64%, 9,62 % та 8,01 % відповідно у 2019-2021 рр., відповідаючи нормативу;

- досліджуючи обсяги кредитів які надав ХХХ фізичним особам згідно категорій класу боржників, варто акцентувати, що найбільші обсяги кредитів він надав першому і п'ятому класу боржників;

- найбільші обсяги кредитів за категорією класів боржників в розрізі юридичних осіб ХХХ за період дослідження надав десятому класу боржників, при цьому обсяги кредитних ресурсів наданих даному класу боржника скоротились в динаміці на 48221796 млн грн, скоротився і кредитний ризик по даному класу боржника в динаміці на 48221514 млн грн.

Сформовані нами висновки дозволяють визначити наступні рекомендації відносно управління кредитними операціями банку:

- формування системи управління кредитними операціями враховуючи два рівні управління: перший рівень – рівень НБУ, другий – рівень комерційного банку;

- здійснення управління в межах кредитного портфеля в цілому з використанням стратегії трансформації активів, стратегії формування позики ліквідних активів, стратегії збалансування ліквідності;

- здійснення управління кредитним портфелем банку з використанням підходу імунізації балансу. Згідно даного підходу для ХХХ строк надходжень за активами, враховуючи середнє значення повинен складати 3,3; 2,4 та 2,5 років відповідно за періодами дослідження. Показник стосовно дюрації зобов'язань (термін погашення зобов'язань) повинен складати 2,7; 2,1 та 2,2 роки відповідно;

- з ціллю мінімізації фінансових ризиків відносно кредитних операцій банку слід використовувати або ж стратегію мінімізації фінансового ризику та стабілізації прибутку або ж стратегію максимізації фінансового ризику та прибутку, залежно від ставлення керівних органів банку до ризику. Згідно проведених нами досліджень в межах стратегії мінімізації фінансових ризиків та стабілізації прибутку, котра має в своєму складі консервативний, помірний та агресивні підходи можемо зробити висновок, що при короткостроковому кредитуванні зростання ризику не є доцільним, оскільки прибуток однаковий, ризик є виправданим лише за довгострокового кредитування. Так, за довгострокового надання кредитів найбільший прибуток при наданні кредитів на строк понад рік забезпечує агресивний підхід (25090 млн грн), але і ризик за цим підходом є значним. Найменший прибуток при наданні кредитів на строк понад рік формується за консервативного підходу – 15140 млн грн, середній - за помірною підходу - 24671 млн грн.;

- згідно стратегії максимізації ризику та прибутку якщо ставки відсотка за депозитами в межах ринку будуть рухатися в бік збільшення, то це призведе до того, що банк недоотримає прибуток. За зменшення відсоткових ставок за депозитами на ринку в тих самих обсягах, ситуація буде протилежною – банк отримає додатковий прибуток.